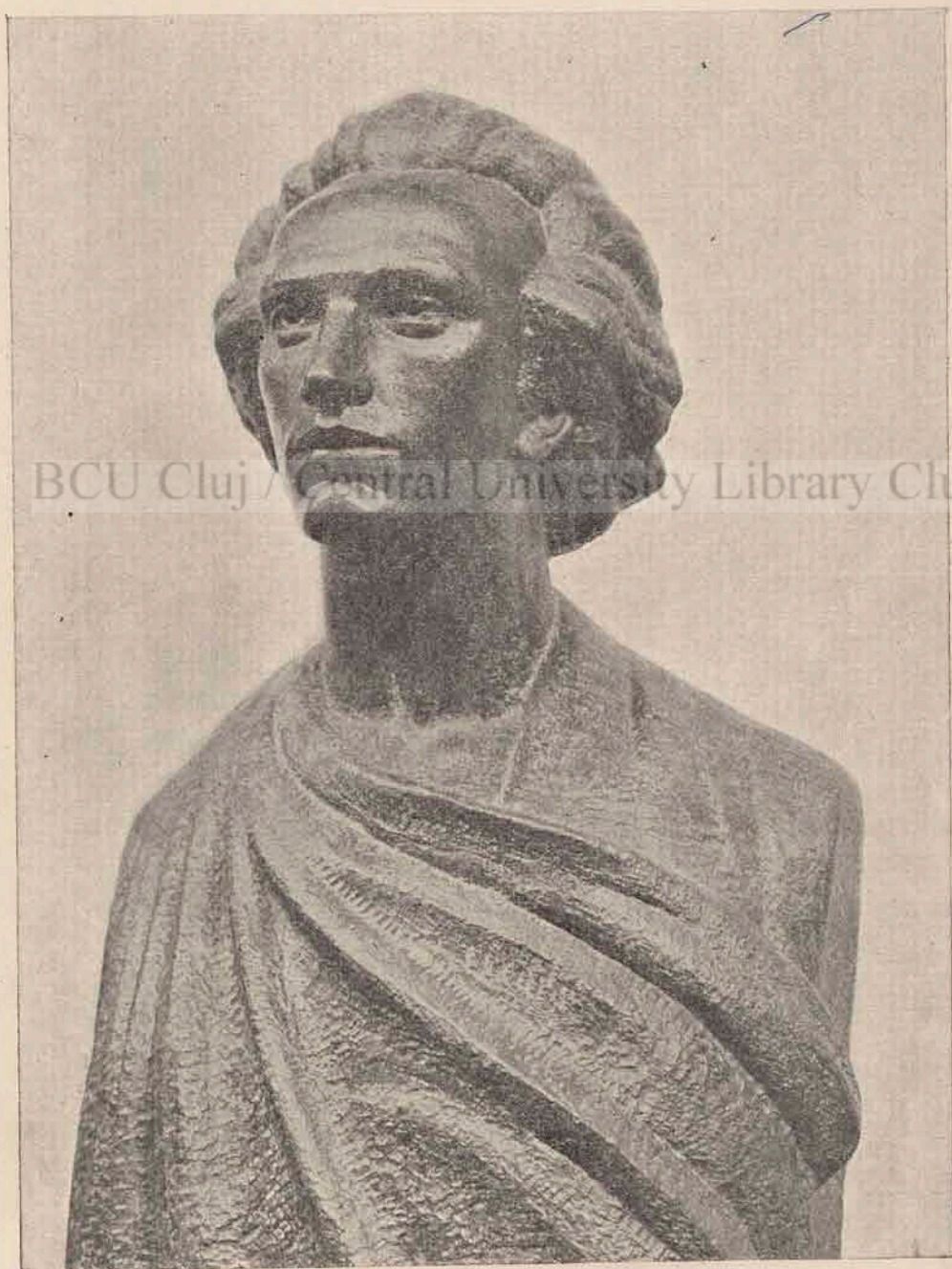

Imprimat legal

4. APR. 1927

GÂNDIREA

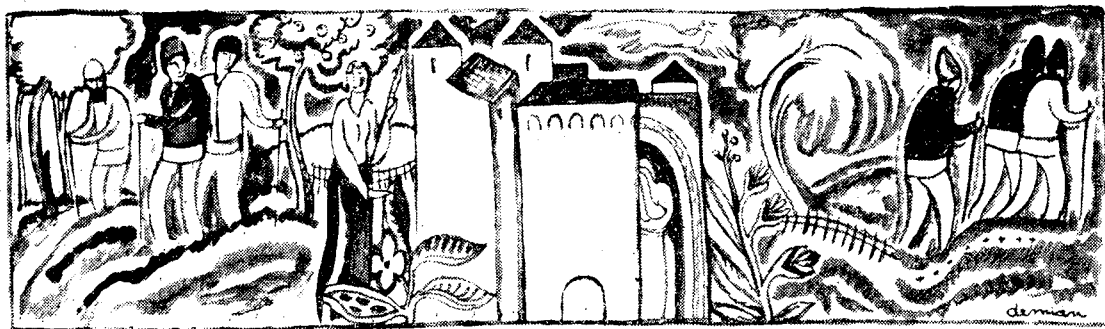

ANUL VII

No. 3

GÂNDIREA

RELIGIA IUBIRII ȘI PESTALOZZI

CU PRILEJUL CENTENARULUI MORTII SALE

DE

VASILE BĂNCILĂ

Cu puțin timp înainte de a muri, Pestalozzi a scris aceste cuvinte privitor la soarta sa după marea taină: „Vreau să fiu înmormântat sub strașina școalei; pe piatra ce va acoperi cenușa mea, să nu fie scris numele meu; și când picăturile cerului or fi ros-o și or fi săpat-o pe jumătate oamenii se vor arăta poate pentru mine mai drepi decât au fost în viață-mi“. Dar iată că oamenii n'au așteptat ca picăturile cerului să roadă și să sape pe jumătate lespeda mormântului și, cel puțin acei cari-l cunosc, mărturisesc că Pestalozzi trebuie privit ca unul din cei mai mari iubitori și reformatori ai omenirii, unii zic chiar cel mai mare de la Isus încoace. În Elveția, țara lui de naștere și de apostolat, sărbătorirea a o sută de ani de la nașterea sa prin moarte, a luat firesc înfățișarea unui fenomen obștesc, de acolo proslăvirea numelui său întinzându se în toate țările culte. Fiindcă în patria sa Pestalozzi e tot așa de popular ca Sfântul Francisc în Italia.

Această sărbătorire era necesară fiindcă Pestalozzi nu e totuș cunoscut cum se cuvine. La noi, atâția intelectuali dintre cei mai distinși și mai discreți, și-au descoperit, cu acest prilej, o desăvârșită ignoranță și o nedumerire candidă. Se mai întâmplă chiar, ceea ce începe a deveni o impietate, că numele lui Pestalozzi, probabil din cauza sonorității lui ciudate, e întrebuințat ca termen ironic pentru reprezentanții școalei ori pentru însăș știința educației. Acum câțiva ani, un publicist de temperament desemna cu numele lui Pestalozzi pe un cunoscut rector, ce se complăcea în atitudini bombastice și polițienești; iar Carageale însuș, exploatând meșteșugul popular de a obține comical prin exagerare, a creiat pe „distinsul pedagog absolut“ Mariu Chicoș Rostogan, care, deși aplică o metodă formalistă, iluzorie și ridicolă, e pus totuș de autor să declare „că'z asta doară

e metoda lui Pestalozzi!“. Și sunt intelectuali bine intenționați, cari, plecând numai de la acest fapt, au rămas cu o îndoială și cu o prejudecată statornică în contra marelui educator, alfel una din figurile cele mai blânde, mai eroice, mai puțin formaliste și mai demne ale istoriei. De aceea se impune din partea tuturor o cunoaștere autentică a lui Pestalozzi, înainte ca picăturile cerului să fi ros pe jumătate piatra mormântului de lângă zidul școlii din Birr.

În multe chipuri Pestalozzi a avut un suflet de copil. De exemplu, în reprezentarea vieții și a realității generale el avea o siguranță și o armonie, cari amintesc sufletul dintru'nceput al omului. Optimist și credincios cu adevărat, el avea față de problemele ultime, o atitudine, de o profundă candoare, ce-i dădea puțința și îndemnul neostoit să se devoteze chestiunilor practice. Căci Pestalozzi nu avea pic de scepticism sau de orice altă urâțenie metafizică. Lumea nu numai că avea sens, dar acest sens era de o intensitate și de o rațiune frenetică. Și totuși Pestalozzi a fost un suflet chinuit, adeseori adânc nenorocit, iar melancolia intrase ca element statornic în stilizarea persoanei sale. Dar pesimismul lui Pestalozzi, relativ și luptător, era numai de natură morală și socială. În reprezentarea generală a realității frumoasă și temeinică în tainele ei ultime, Pestalozzi găsea că era ceva, cu care spiritul lui nu se putea împăca: suferința și incultura oamenilor. De când și-a dat seama de această abatere de la frumusețea totală a existenței, liniștea i s'a irosit pentru totdeauna, iar rostul său pe lume i-a fost hotărât. A fi făcut din această suferință a oamenilor chestiunea sa personală, iar din mântuirea lor prin ei înșiși condiția propriei sale fericiri, este originalitatea și geniul său practic. Căci Pestalozzi a avut o nebulă iubire de oameni.

Această iubire de umanitate, ap icată cu deosebire multului copilăret sărac și oropsit, fiindcă aceasta e forma cea mai înaltă a iubirii de oameni, se vede la Pestalozzi mai ales în anume episoade din viața lui, în paginile sale dilatate de ofensiva iubirii, în însuș portretul său și în ideile diriguitoare ale învățăturii sale.

Iată l, tânăr de douăzeci și ceva de ani, când, își curmă pe neașteptate studiile universitare, lepădându-se de lume și de ceea ce oamenii înțelepți numesc carieră și se refugiază într'un colț de țară, care de la el s'a chemat Neuhof, chip ca să înjghebeze o gospodărie agricolă, dar, de fapt, poate mai mult decât și-a dat singur seama, ca să înceapă munca directă pentru ridicarea norodului. Acest gest e cel mai mare act de independență al lui Pestalozzi; în el se revelează deodată omul care apăruse și e angajarea solemnă pe un drum, de pe care nu s'a mai întors niciodată. Nici nu așteaptă să se rostuiască bine și să-și asigure baza materială a întreprinderii și, într'o bună zi, adună copiii cercați de mizerie din împrejurimi, îi adăpostește în casa sa și, combinând munca cu școala, îi pregătește pentru adevărata umanitate. Dar populația din partea locului îl suspecta, copiii înșiși uneori fugiau, deîndată ce se vedeau cu haine noi, ultimele resurse financiare dispăreau și, după o experiență de câțiva ani, întreprinderea dă faliment. Pestalozzi se desparte în lacrimi de copiii săi. Acum se lasă asupra lui una din presiunile morale cele mai adânci din câte l-au încercat. „Vagabonda ici și colo, ca un rătăcit. Țăranii, copiii își făceau râs de el, îl încărcau cu porecle bizare și îl tratau ca pe un cerșetor de rând“. Parcă ar fi vrut să-i spună că nu se poate ajuta pe el însuși și vrea să ajute pe alții. Prietenii obișnuiți credeau că va ajunge în casa de nebuni sau la spital. Intelectualii își ziceau că e un utopic; o parte din rudele lui se îndoiu chiar de inteligența sa și-l îndemneau să și facă mai întâiu propria lui educație. Așa începe epoca cea mai tristă, mai lungă, mai obscură și mai lipsită din viața sa. „Timp de trezeci de ani, viața mea a fost o luptă desnădăjduită cu cea mai haină sărăcie... De mii de ori mi-a lipsit cina și, la ceasul amiezii, când chear cei mai săraci se găseau împrejurul unei mese, eu devoram cu amărăciune o bucată de pâine pe drum...“ Toate acestea, pentru a putea rămâne credincios destinului său. Ne mai putând lucra practic, se hotărăște să servească umanitatea scriind. Opera cea mai însemnată o scrie acum printre rândurile unui catastif întrebuințat odată, fiindcă nu putea să-și cumpere hârtie. Muncind, credința îi reveni întregă. Mai târziu va scrie el însuși că de-ar fi fost împotrivițiile de mii de ori mai mari și puterea sa de mii de ori mai mică, și tot n'ar fi renunțat la visul vieții lui, pentru înfăptuirea căruia „ar fi mers, prin foc și prin vâzduh, în orice chip,

pe piscul cel mai semeț al Alpilor". Iar când, prin scrierile sale, începe a fi cunoscut și admirat de oamenii cei mai mari ai țării, când frământările sociale, la cari a luat și el parte, aducând un nou regim, fac să i se ofere un loc de frunte în noul guvernământ, el răspunde cu o rară intuiție a vocației sale istorice: „Vreau să fiu învățător de copii!”

Abia după vârsta de cincizeci de ani, Pestalozzi izbutește să aibă pe seama sa, ceea ce a dorit aproape apocaliptic, o școală adevărată de copii. De data aceasta, localitatea, căreia îi era dat să cuprindă noul său prinos și să devină istorică, a fost orașelul Stans. Pestalozzi a strâns aici un număr însemnat de copii orfani. Timp de un an s'a bucurat de bucuria completei dăruiri a ființei lui. Nu avea nici un ajutor, nici măcar un servitor. Tot ce aveau copiii, dela bunurile spirituale cele mai alese până la treburile cele mai de rând, venea dela Pestalozzi. Se scula înaintea lor, se culca după ei. „Chiar și după ce se așezau în pat, făcea încă rugăciuni cu ei și le spunea câte ceva de învățătură, până adormeau, „căci ei doreau așa“. În orele de clasă, copii mai marișori erau așezați între cei mai mici, pe cari îi cuprindeau cu brațele pe după gât, învățându-i cele ce priceuseră ei sau ascultând cu toții, rodnic și respirând de bucurie plină, la întrebările și povestirile dascălului lor. Tabloul lui Grob, care îl înfățișează pe Pestalozzi la Stans, e foarte semnificativ: Stă pe un scaun, aplecat înainte; în spate, are un copil, în cărcă; de stânga lui, se reazemă încrezător un altul, privind scena; în față un copil mai mare îi aduce în brațe un copilăș: Pestalozzi a cuprins una din mânuțele acestuia și se întreține cu cel mare despre cel mic, în timp ce ochi-i strălucesc de bucurie, sinceritate și comunicativitate; la dreapta și în fund, popor de poșidici în atitudini variate, de vârste diferite, unii ascultând la alții; iar ușa se deschide și o față mare îi aduce alfi doi orfani... Muncind și dăruindu-se atât de mult, era de așteptat ca, în cele din urmă, să se îmbolnăvească. Pestalozzi ajunge să scuipe sânge. Însă din experiența lui se născuse o nouă școală pentru umanitate. „Din nebunia de la Stans a ieșit învățământul elementar al secolului al nouăsprezecelea“. Totuș, nu motive de sănătate l-au făcut să părăsească orașelul Stans. Profitând de acest prilej, un prieten l-a dus să se tîmăduiască în munți. Dar și acolo el avea gândurile îndreptate tot la educație: „Eu nu puteam trăi fără opera mea, nici în clipa când văzui, de pe culmea Gurnigelului, valea cea frumoasă și nemăsurată de la picioarele mele — căci niciodată până atunci nu avusesem o vedere așa de întinsă; și totuș mă gândeam, văzând aceasta priveliște, mai mult la rău-instruitul popor, de cât la frumusețea ei. Nu puteam și nu voiam să trăiesc fără scopul vieții mele“.

Pestalozzi a avut o lungă și tinerească bătrânețe. Ultimele faze importante din viața sa au nemurit alte două puncte geografice: Burgdorf, unde a petrecut iarăș câțiva ani, și Yverdon, unde a stat douăzeci. Acum lucrează în alte condiții: i se dau, spre folosință localuri mari, așezate în peisagii frumoase, numărul elevilor e mai mare și nu mai sunt nici așa de săraci, nici așa de mici ca vrăstă cum erau cei de odinioară, chiar ajutoare bănești vin uneori în chip respectabil, colaboratori din ce în ce mai numeroși lucrează conduși de inspirația sa. Afară de aceasta, Pestalozzi e cunoscut acum într'o bună parte din Europa: filozofi, scriitori, generali, capete încoronate, oameni politici se interesează de opera sa și-i trimet recunoașteri solemne. Dar esențialul nu sunt aceste lucruri, cari nu aveau vreo importanță pentru spiritul lui Pestalozzi, rămas, până la urmă, tot așa de simplu și de împătimit de vedeniile sale lăuntrice. Esențialul e tot cheltuirea fosforescentă a ființei lui pentru înobilarea omului; spiritul nou din școlile sale, frenezia, cu care căuta, împărțind munca cu colaboratorii săi, să desvolte metoda, s'o lămurească, să-i prindă toate consecințele și variantele; munca peste măsură, Pestalozzi întrebuițând uneori și cea mai mare parte a nopții pentru a termina lucrul; însfârșit acea umilință sacră, ce-l făcea și aici să execute, el sau tovarășii lui, serviciile modeste ale vieții de institut, căci, chiar în culmea gloriei, Pestalozzi n'a fost bogat.

Neuhof, Stans, Burgdorf, Yverdon, sunt o impresiionantă succesiune ritmică, însemnând punctele de etapă ale unei splendide epopei interioare. Dar această epopee a avut un adaos, ce e semnificativ pentru umanitatea lui Pestalozzi. El iubea prea mult săracii și copii, pentru ca, în cele din urmă, să se mai simtă bine în larma ilustră de la Yverdon. Sufletul său se dorea într'o modestă școală de sat. Dacă ar fi fost tânăr, ar fi rupt-o din nou cu lumea, ca la douăzeci de ani, ca să caute în tăcere deslușirea credincioasă a idealului său. De fapt, idealul intim al lui Pestalozzi a rămas întotdeauna o școală

populară îl vedem chear că, după ce părăsește Yverdon, se îndreaptă către locul tineretii sale, la Neuhof, și acolo începe să zidească o școală pentru copiii săraci. Trecut de optzeci de ani, în timp ce-și intona ultimele acorduri ale cântecului de lebadă, sufletul său era robit de imaginea acestei modeste școli pentru vlăstarele nedreptățite ale umanității. El a sfârșit astfel cu aceeași idee, cu care a început: fiindcă iubirea sa de oameni a rămas pururea aceeași.

Cel mai destoinic psiholog nu te poate face să înțelegi ce e senzația, sentimentul sau altă valoare sufletească dacă mai întâi nu o ai tu însuți; criticul cel mai înaripat și mai pătrunzător nu te poate face să înțelegi un poet, dacă nu-i cunoști poeziile: tot așa, iubirea de oameni a lui Pestalozzi nu s'ar vădi complet, dacă n'ar fi intuită direct în paginile sale în cari de atâtea ori a înălțat iubirii imnuri de slavă și de rugăciune.

Pestalozzi își arată chiar și iubirea pentru logodnica sa tot sub forma iubirii de umanitate. Iată ce scrie el aceleia, pe care se gândea să și-o facă tovarășă de viață la Neuhof (Cele mai multe din citatele, pe cari le facem, sunt luate din traducerile D-lui Rădulescu-Pogoneanu, fiindcă acestea sunt o podoabă de limbă românească): „Ce bine ne vom simți când, în plimblările noastre, nu vom mai avea frica nimănui și ne vom întâlni la fiecare pas cu un sătean cunoscut, care știe că-i vrem binele, că ținem la el, căruia îi vom fi dat vr'un ajutor, cu o femeie, pe care tu vei fi vizitat-o în vremea când era bolnavă, cu copiii, cărora le vom face mii de mici bucurii... cu lucrători cu zâmbetul pe față, cari ne vor binecuvânta că le suntem de folos prin îndeletnicirile noastre! Draga mea, ce nespuse de fericită va fi pentru noi această viață, în care nici o față pismașă, care se uită chiorăș la faptele cele plăcute ale virtuții, nu va clevetii asupra lor și în care bucuria va fi singura urmare a purtării noastre cinștite! E cu puțință, te vei strămtora tu bucuros, când vei vedea că mii de oameni în jurul nostru n'au nici cele de trebuință? A! să răspândești binecuvântare și bucurii în jurul tău, ce plăcere nespuse, ce încântare! Și într'obiată cocioabă nebăgată în seamă să fii norocul meleagurilor dimprejur, — o, iubita mea cum mi-e inima covârșită de speranțe!...”

Pentru aceste mii de oameni el dorea cârticele frumoase, utile și ieftene, ca o puzderie de luminițe umblătoare: „De s'ar găsi cineva, care să alcătuiască pentru norodul de la țară o cârtică cu privire la sănătatea lui, scrisă pe scurt și având învățături, cari să poată fi înțelese și aplicate de săteni; și de s'ar găsi vreunul ori mai mulți bogătași, cari să pună la mijloc atâta cât ar trebui, pentru ca această minunată cârtică să poată fi dată țăranului cu jumătate din prețul obișnuit sau chiar cu a treia parte!”. „Dorința aceasta mă duce laolaltă. De-ar tipări cineva câteva coale pline cu învățături simple și bune despre creșterea copiilor, scrise în așa fel încât să poată fi pricepute și puse în lucrare și de cel mai de jos orașan și sătean; și de s'ar găsi apoi câțiva oameni de inimă (mie îmi plătesc în minte unii, cari ar fi destul de aleși la cuget și destul de avuți, spre a putea săvârși aceasta), cari să procure mijloacele ca aceste câteva coale tipărite să fie date fără plată publicului, sau cel mult pe preț de un sfanț; și, după aceea, dacă toți preoții de sat și de oraș ar răspândi în popor aceste cârticele folositoare obștei; și de-ar urma apoi aceste înțelepte și creștinești reguli de bunăcreștere toți țății și toate mamele, cărora le-ar cădea în mână! Ei, dar asta înseamnă a dori prea multe deodată!”

Chiar când nu mai era în mijlocul poporului, el i se adresează cu aceste cuvinte, în cari e o emoționantă lepădare de sine, cu prilejul unei noi cărți: „Am văzut starea ta de înapoierie, am văzut trista, adâncă ta stare de înapoierie și mi s'a făcut milă de tine. Dragul meu popor, vreau să te ajut a te ridica. N'am nici o putere, nu cunosc nici o știință și nu sunt pe lumea asta nimic, nimic; te cunosc însă pe tine și mă dau ție; îți dau cecece, prin truda vieții mele numai pentru tine am fost în stare a pătrunde cu mintea. Citește-mă fără gând făcut dinainte, și dacă cineva îți dă ceva mai bun pentru tine, atunci asvârle-mă departe și lasă-mă să cad și la tine în nimicul, în care am trăit întreaga mea viață. Dacă însă nimeni nu-ți spune cecece spun eu, dacă cecece-ți spun eu nimeni nu ti-o spune într'o înfățișare așa de lesnicioasă și cu atât înțeles pentru tine, atunci dăruiește amintirii mele, dăruiește vieții mele, dăruiește acestei vieții a mele pierdută și pentru tine, o lacrimă”.

Pe fondul trist al mizeriei poporului, mizeria copiilor se deosebea cu o tristete

aparte: „Când vedeam copiii... poporului celui mai de jos și mai umilit... bucurându-se până la vârsta de cinci-șase ani de viața lor și crescând, chiar în sdrențe, sănătoși, fericiți și nevinovați ca niște îngeri;... când vedeam cum le râde în ochi sburdălnicia sufletului nevinovat, bucuria iubirii și încrederea unei inimi neturburate, iar din obrajii lor bucălați grăește fericirea; și când apoi peste câțiva ani vedeam cum, în mizeria fabricii și în mizeria școlii, pier din ochii lor și de pe obrajii lor toate speranțele ce le făcuseră mai înainte, iar în locul acestora se arăta întristare, suferință, oțărare și suferință;.. — atunci mă cuprindea jalea de această uscăciune a vieții de fabrică și a vieții de școală..“

De aceea Pestalozzi va lupta pentru mântuirea sufletului copiilor: „E o desfătare sufletească ce nu se poate arăta prin cuvinte, să vezi crescând și înflorind băieți și fete, cari erau într-o stare de plâns. să citești pe fața lor liniște și mulțumire, să le formezi mâinile spre sârguință și să le ridici inimile spre Dumnezeu, să vezi în ochii copiilor iubiți lacrimi ale nevinovăției care se roagă și speranțe depărtate de simțire virtuoză și de puteri cinstite în ființe oropsite, pierdute. E o negrăită desfătare sufletească și o binecuvântare. să vezi pe om, făptură după chipul și asemănarea atotputernicului său ziditor, crescând în atât de felurite forme și dăruri, și apoi, unde poate nimeni nu se aștepta, în fiul nenorocit și oropsit al celui mai sărman muncitor, să descoperi și să scapi de pierzanie mărime sufletească și geniu!...“

În elanul său, Pestalozzi ajunge să se identifice cu viața copiilor. Despre experiența de la Neuhof spune el însuși: „Am de zile trăit-am în mijlocul a peste cincizeci de copii de cerșetori. împărțit-am cu ei în sărăcie pâinea mea, trăit-am eu însumi ca un cerșetor, ca să învăț a face pe cerșetori a trăi ca oamenii...“. Iar despre Stans: „Copiii mei trebuiau să citească pe fața mea și să bănuiască din vorba mea, de dimineața până seara, în orice clipă, că inima mea e cu ei, că fericirea lor e fericirea mea, că bucuria lor e bucuria mea“. „Lacrimile mele curgeau cu ale lor și surâsul meu însoțea pe al lor. Erau afară din lume, afară din Stans, erau la mine și eu la ei. Supra lor era și a mea. băutura lor era și a mea. N'aveam nimic. n'aveam lângă mine nici gospodărie, nici prieteni, nici servitori, îi aveam numai pe ei. De erau sănătoși, eu mă aflam în mijlocul lor; de erau bolnavi, mă aflam la patul lor“.

Un principiu generos, cum e cel al iubirii, pus să rodească într'un suflet generos, cum era cel al lui Pestalozzi, era firesc să ajungă, în cele din urmă, până la o viziune metafizică și mistică, ce înseamnă în același timp și culminarea sentimentului iubirii la Pestalozzi: „Arătarea iubirii e și ispășirea păcatelor lumii. Iubirea e legătura, care unește foarte câte sunt pe pământ. Iubirea e legătura care unește pe oameni cu Dumnezeu.— Fără iubire, omul e fără Dumnezeu, iar fără Dumnezeu și fără iubire, ce mai înseamnă oare omul? Cutezare-ați a o spune? Cutezare-ați a o rosti? Cutezare-ați a cugeta ce e omul fără Dumnezeu și fără iubire? — Eu nu cutez a o spune, eu nu sunt în stare a o rosti. — Nu om, — neom e omul fără Dumnezeu și fără iubire. Drept aceea bucurați-vă că cunoașteți pe Domnul iubirii, care a chemat lumea de la neomenie la iubire...“.

Pe de altă parte, iubirea lui Pestalozzi e înscrisă în fizicul lui. Chipul său ajunsese să reprezinte melodia iubirii.

Sufletul stilizează trupul. La oamenii cu simțire puternică rămâne puțin din trup, care să nu fie suflet.

Altfel se spune despre Pestalozzi că a fost un om urât. Dar iubirea îl făcea să pară frumos. Că a fost neîngrijit și distrat. Dar iubirea îi dădea pitoresc unitar și adânc. Iubirea îi dilata ochii, le aprindea lumina, spiritualiza trupul. Logodnica sa îi scria când încă nici nu-l cunoștea definitiv: „Crede-mă, nu ai avea de ce să mulțumești prea mult naturii, dacă nu ți-ar fi dat marii ochi negri, cari revelează bunătatea inimii tale, largimea spiritului tău și întreaga ta simțire“. Unul din elevii lui Pestalozzi spune că avea „ochi cari aci se deschideau largi pentru a lăsa să năvălească lumina, aci își micșorau vederea pentru a se deda contemplației lăuntrice; trăsături cari uneori arătau o tristețe adâncă, iar alteori o mulțumire plină de dulceață; vorba sau înceată sau repede, sau duioasă și melodioasă sau scăpând ca un iureș“. Sufletul pusese atât de mult stăpânire pe fizicul său, încât acesta, deși îndeobște bătrânețea dăbălează trupul și decolorează zâmbetul, respira încă, cu puțin timp înainte de moarte, o energie ce parcă abia venise pe

lume. Un alt fost elev al lui se exprimă astfel despre octogenarul Pestalozzi: „L-am găsit, negreșit, îmbătrânit...; în totul însă puțin schimbat, încă viguros și ager și în întreaga lui ființă tot așa de sincer și de simplu; privirea lui era încă tot aceeași privire prietenoasă-melancolică, entuziasmul lui pentru binele omenirii, în deosebi pentru adevărata... purtare cu copiii și săracii, încă tot așa de înflăcărat...; tot același surâs blând și plin de înțeles....

Așa fiind, nu e de mirare că producea o puternică impresie asupra celor de lângă el, sugestii adânci și bogate, că înfăptuia împrejur o atmosferă densă de entuziasm și de noblețe perceptibilă aproape cu simțurile. Marele geograf Ritter, deși nu a stat decât câteva zile cu Pestalozzi, a primit o înrăurire hotărâtoare din partea acestuia, cum declară el însuși: „Am văzut mai mult decât raiul Elveției, am văzut pe Pestalozzi, adevăratul ucenic al lui Cristos. El poartă în sine, în deplină lumină, prototipul omului uman. El se aruncă în brațele omului, îi deschide inima sa, îl mișcă până în adâncul sufletului prin filozofia sa, care nu e o filozofie a recii judecăți, ci o filozofie a inimii. De aceea e cu puțință, fără pierdere de vreme, să intri așa de intim în atingere sufletească cu cel mai bun și cu cel mai adânc dintre oameni. Mărturisesc că niciodată n'am fost atât de mult pătruns de demnitatea omenească, niciodată n'am fost cuprins așa de adânc de sfințenia profesiei mele ca în neuitatele zile ce le-am trăit alături de acest nobil Elvețian și în cercul însuflețitorilor săi prieteni“. Sufletul tânăr, patima nobilă și adâncă, prelucrează atât de mult trupul, încât acesta, chiar și după moarte, mai păstrează un timp căldura sufletului, pe care l-a adăpostit și-i mai reflectă imaginea. Unul din cei ce l-au văzut pe Pestalozzi imediat după moartea sa a însemnat, aceste cuvinte de o tulburătoare emoție, spunând că chipul celui odihnit după atâta sfântă neliniște avea înfățișarea „unui om care se deșteaptă dintr'un somn adânc și, cu un surâs blând, vrea să deschidă gura, spre a povesti copiilor săi un vis plăcut“...

Insfârșit iubirea lui Pestalozzi e reflectată în postulatele doctrinei sale.

Iubirea dorește iubire. Prin urmare, scopul suprem al educației sale va fi iubirea, și anume iubirea întemeiată pe credință. Adevărata omenie este în realizarea iubirii. I-o spune iubirea sa. De aceea Pestalozzi propovăduia iubirea.

Iubirea dorește să dea iubire. De aceea pentru el educația va fi în primul rând un fapt de iubire. Mecanismul educației se definește ca un proces de iubire. Toate metodele și îndemnările, fie cât de savante și de virtuozitate, n'au putere fără iubire și pălesc înaintea adevăratei iubiri. Orice ar spune simplii profesioniști ai pedagogiei, cari trăiesc în concepția primatului metodei, faptul educației rămâne în esență o dăruire de suflet, o transmisiune ocultă și sacră de la suflet la suflet. Cum spune Pestalozzi însuși: „Neamul omenesc se cultivă uman în esența lui numai de la față la față, numai de la inimă la inimă“. De aceea pentru Pestalozzi mediul cel mai prielnic de a da educație va fi familia, iar mama luminată cel mai bun educator, fiindcă ea personifică iubirea. Pestalozzi înțelegea familia și mama la propriu, dar și la figurat, ca principiu. El va spune prin urmare că putem organiza și școli, numai cât ele să fie realizate ca o mare familie, copiii să fie ca frații, educatorii să fie iubitori ca un părinte. Educația este în primul rând chestiune de mediu de iubire, fiindcă numai în acesta se poate isca misterios taina rară a osmozei sufletelor. Acest moment rar trebuie creat cu grijă, trebuie păzit, așteptat trebuie să ne pregătim pentru el, știind că el nu se produce decât într'o anume atmosferă, Faptul educației are deci în el o nuanță mistică, iar producerea momentului său, ceva din metodologia actului religios. Fiindcă iubire, dăruire și un fel de închinare sunt și în educație așa cum o înțelegea și, mai ales, o aplica Pestalozzi.

Căci aceasta a putut să nu-și dea complect seama, în chip formal, de minunea iubirii ce era în el și de izbânda, la care ajungea prin însăși iubirea lui. Și el a căutat metode și a crezut în ele dând uneori mai puțină atenție conștiinței iubirii sale. Dar metodele erau pentru a servi iubirea, nu pentru a o ucide, și oricum, întâia taină a succesului său față de copii era iubirea, flacăra sa comunicativă. De aceea nu numai elevii, dar și colaboratorii săi îi spunea bucuroși „tata“ Pestalozzi. Metoda lui Pestalozzi rămâne cea mai bună metodă din câte s'au propus. Și, totuși, ceea ce e mai important la Pestalozzi nu e metoda, ci „deșteptarea unui fel de a simți“, cum zice unul din tinerii prusieni ce învățau la Iverdon, „sufletul metodei“, cum se spunea ca un leitmotiv în

mediul lui Pestalozzi, ca despre o ființă supranaturală și misterioasă ce a apărut pe lume, pe care Pestalozzi și tovarășii săi căutau să o înțeleagă, să se apropie cât mai mult de ea, să o vadă la față să-i pri de zicerile și dorințele pentru mântuirea oamenilor. Acestor tineri, dregătorii cei mari din Prusia cari i trimiseseră pe lângă Pestalozzi, le dau recomandări spunându-le că nu pentru forma metodei au fost trimiși, ci ca trebuie să se încălzească „la locul sfânt ce arde în pieptul acelui om al puterii și al iubirii, a cărui operă împlinită a rămas încă în urma a ceea ce voia el în cugetul său cel dintăiu, a ceea ce a fost ideea lui personală a vieții sale și din care metoda se arată a fi numai o slabă revărsare, numai ceea ce se lasă pe fund”. Ca la marii creiatori și reformatori, ceea ce era mai adânc, mai personal și mai mare în Pestalozzi a rămas neîmplinit și nespuns în totul. S'a zis chiar că Pestalozzi, aidoma marilor actori, a dus în mormânt o parte din taina artei sale.

Și tot în iubirea lui e și marea izbândă istorică a învățaturii sale; faptul că azi e considerat ca cea mai înaltă figură a practicei și științei educației. Însfârșit, mai cu se-mă prin iubire doctrina lui a produs discipoli devotați, cari i-au răspândit ideile și au creiat cultul lui. În esență, iubirea i-a nemurit numele și l-a făcut din ce în ce mai actual.

Prin urmare, e lucru vădit pentru toată lumea că ceea ce alcătuiește originalitatea și meritul istoric al lui Pestalozzi e intensitatea iubirii de oameni. În acest sens s'ar putea vorbi de un fenomen Pestalozzi. Prin iubire s'a ridicat, în unele momente, până la un fel de quasidivinitate. În alte epoci ale omenirii, ar fi fost poate un profet. Dacă ar fi fost catolic, până acum era sanctificat. La depărtare de un veac de la moartea sa, monumentul de iubire, pe care l-a lăsat umanității, emoționează până la tulburare. Contractul cu viața și opera lui e o scaldă suavă de răcoare și de purificare prin lărgirea ființei tale; pe cei dezamăgiți de didacticismul pedagogic, îi împacă cu disciplina educației; celor mihoși dela natură, le mărește până la obsesie imaginea mulțimii sărace și nenorocite, în sensul în care chinuia pe Tolstoi în ultimul timp. Bogate zăcăminte de viață vie și de inobilare prin iubire — acesta e fenomenul Pestalozzi.

Totuș, oricât de mare ar fi fost iubirea lui Pestalozzi, nu înseamnă că trebuie să săvârșim greșala de a-l asemui cu figura Mântuitorului, cum au făcut unii. Numai anume protestanți sau, în orice caz o mentalitate exclusiv istoricistă în chestiuni de religie poate face aceasta. Pe urmă sufletul umil și religios al lui Pestalozzi care se mulțumea cu o școală și un sat s'ar îngrozii numai la gândul unei asemenea comparații. Pe de altă parte, laudele naive și asemănările nepotrivite sunt cel mai sigur mijloc de a deprecia meritul cuiva. Asemenea comparații sunt o împietate și o imprudență chiar față de acei pe cari vor să-i înalțe. Dar mai e ceva: Ceea ce dă așa de mare preț lui Pestalozzi și ni-l face scump și intim, e tocmai fiindcă a fost om. Și încă om cu slăbiciuni și cu greșeli, de cari se plângea el însuș. Povestea tribulațiilor lui așa de omeneste, a nepregătirii lui pentru multe lucruri, fatalității naturii lui umane, a mizeriilor comune în cari s'a săbătut, nu numai că ni-l apropie, dar dau nescăzută valoare emoționantă marilor sale virtuți. Umbra lui Pestalozzi nu are nimic de câștigat nici chiar din comparația cu supraomul. Fiindcă acesta e o cantitate activă, caracterizată și consecventă, înumană în oarecare măsură, așezată deasupra lumii noastre, ale cărei efecte decurg cu un firesc geometric, așa cum din natura oamenilor nevoiași decurg actele bisnisnice. Din contră, Pestalozzi are totul de câștigat dacă e înțeles și prezentat în chip realist, prinzând și arătând vibrațiile așa de omeneste ale firii și soartei lui. Ceea ce constituie caracterul excepțional al lui Pestalozzi, făcându-l să inspire atâta iubire e contrastul între marea lui iubire de oameni și faptul că a rămas așa de mult om supus durerilor și imperfecțiunilor. O floare sfântă răsărită într-o natură omenească — iată ceea ce e profund înduioșător și ceea ce nu se poate să nu revoluționeze lumea.

În schimb, el a fost un ucenic al lui Isus. Geograful Ritter a înțeles bine acest lucru. Pestalozzi a fost poate cel mai mare ucenic al Nazarineanului, în vremurile noastre. Prin iubirea sa de oameni, el se închina lui Dumnezeu. Viața sa a fost o rugăciune. Căci iubirea lui Pestalozzi are foarte mult din caracterul unei religii. Devotațiunea ce o pune în iubire îl apropia de o experiență religioasă. Am zice că iubirea i-a ținut loc de religie, dacă n'am ști că a fost un mare creștin. Dar cum între creștinism și iubire

e concordanță, vom spune că viața lui Pestalozzi e o aplicare activă și epică a creștinismului. Acesta a dat iubirii lui formă și disciplină, iar aceste două, siguranța. La rândul său, iubirea lui Pestalozzi a actualizat creștinismul, dându-i căldura lui dela început. În adevăr, un fel de Sfântul Francisc al copiilor.

Dar nu numai cu iubirea și creștinismul formează o armonie, însă Pestalozzi nici-când nu a despărțit iubirea în sufletul său de metafizica creștină. De aceea, practic vorbind, putem zice că iubirea de oameni la Pestalozzi era de adevărat o religie.

Intocmai ca în religie, iubirea sa îi dădea o mare pasiune, ce-i impunea o singură preocupare esențială, o idee unică. Iubirea la Pestalozzi avea ceva din psihologia posesării și din obsesia unei halucinații.

Tocmai această permanentă actualitate a intensității iubirii îl detașa de ceace nu se raporta la obiectul iubirii sale, dându-i acea ținută de adâncă absență pentru ceace nu putea servi pasiunea sa, care e și caracteristica oamenilor religioși, robiți cu totul de contemplarea lumii ce nu se vede. Tot așa se explică de ce nu numai viața, dar și opera lui are în fond o unitate logică deplină; cu toate că el nu a fost un gânditor sistematic, a scris la intervale foarte mari și nici el nu era conștient unde o să ajungă și cari erau ultimele rațiuni ale gândirii sale. Mergea ca într-o hipnoză și totuși nu s'a rătăcit niciodată. Doctrina lui nu e un sistem, ci mai degrabă ca un arbore ce se dezvoltă cu o unitate organică, dă mereu ramuri noi și, chiar până azi, în mintea celor ce o studiază, vlăstărește perspective necunoscute până acum, fără ca vreuna să contrazică triumful, din care a purces fiindcă toate izvorăsc dintr-o singură pasiune.

Pe de altă parte, această posedare de iubire îl făcea să supună unicului său ideal toate celelalte împrejurări, datorii și bucurii ale vieții, cari puteau să-l servească. Când se hotărâște să întemeieze o familie, ea va fi pentru el un cămin, unde se va reface iubirea sa de oameni și mijlocul de educație al copiilor săi. Logodnicei sale îi scrie aceste cuvinte: „Și în ce privește căsnicia, trebuie să ți spun, scumoa mea, că socotesc datorii către iubita mea soție ca subordonate datorii către patria mea și că, deși voi fi cel mai delicat soț, consider totuși ca o datorie de a fi neîndurat cu lacrimile soției mele, când ea ar vrea vreodată să mă oprească prin ele de la întreaga îndeplinire a datoriei de cetățean, orice ar putea rezulta de aici... Trebuințele casei mele vor fi în deobște foarte restrânse și grija pentru fericirea copiilor mei mă va face neiertător chiar față cu greșeli mici ale soției mele“. Ce puternic simț social și al vocației lui, ce puternică pasiune pentru umanitate și pentru copii a trebuit să aibă, pentru ca să scrie asemenea cuvinte severe, el, care era numai duioșie și blândețe! O pasiune mare însă nu îngăduie pasiuni mici, iar misiunile istorice se fac cu pasiuni mari. Mai mult: pasiunea sa pentru oameni l-a făcut să treacă și peste mari nenorociri personale. Unicul copil l-a murit în floarea vrăstei, soția i-a murit înaintea sa. Pestalozzi a suferit crâncen. Dar n'a fost doborât. Ca odinioară Comenius, și-a urmat înainte idealul educației. Durerea l-a înălțat și mai mult. Durerea e creatoare numai la oameni cu pasiuni mari.

Tot această pasiune fulgerantă și concentrată l-a făcut să stăruie și să se refacă contra tuturor piedicilor. Din toate bătăliile, pe cari le dădea cu soarta, orice rezultat ar fi avut, el își salva flamura idealului său. După un nou faliment, care-l afunda în neputință și durere, când omul e ca o rămă strivită, el găsea mijlocul să lege firul urzelei sale, fie chiar la distanță de ani. Iubirea fantomatică îi dădea putința, uneori să învingă, alteori să nu vadă, ironiile lumii. Și se știe că oamenii comuni sunt meșteri în ironii și că nimic nu se suportă mai greu ca ironia distructivă, ce omoară elanurile și ucide în fașă entuziasmul. Iubirea îl face să treacă peste lipsurile materiale de tot felul, să ajute pe săraci când el însuși era sărac, căci Pestalozzi n'a fost niciodată un funcționar cu leafă. Iubirea îi dădea puterea să biruie slăbiciunea trupului, punând aripi vulturești pe umerii săi slabi. Acest om hrănit cu cartofi și pâine, vagabondând, arzând de muncă și pasiune în institutele sale, a dus-o mai mult de optzeci de ani. Incordarea voinței de a iubi a dat trupului voința de a trăi. Acest mare nervos a știut să învingă moartea prin iubire. Și, însfârșit, iubirea l-a ajutat chiar contra propriilor sale împrietări sufletești. Nu avea îndestulător simț critic, nu era realist, nu avea spirit de organizator, era prea încredul, se lăsa victima împrejurărilor — și totuși el a înfăptuit ceace n'au putut face toți realii și organizatorii: fiindcă a avut prisos de iubire. Să adăogăm că tot iubirea l-a făcut să aibă înțelagători și chiar prieteni de rasă, cari au simpatizat

cu steaua sa? Bluntschli, Iselin, Tschärner, Stäpfer, Bodmer, Ritter, Nicolovius, Fichte și alții. Sufletele alese selectează sufletele alese. Sufletele mari au întotdeauna prieteni adevărați.

Iubirea în adevăr a fost geniul lui Pestalozzi. Ea i-a străbătut viața ca un ciclon, care fură totul în jur ducându-l în rotațiile sale. Iubirea a fost ca misterul grației, ce se lasă de sus pentru a ajuta omului să se înalțe. Iubirea i-a dat scopul vieții lui: reforma morală a oamenilor. Și câtă să spunem că tot iubirea i-a dictat și mijloacele cele mai bune pentru a-și împlini scopul, pe deoparte, fiindcă l-a îndemnat să le caute fără să-i dea pace până nu le a găsit, pe de alta, fiindcă i-a lărgit puterea de înțelegere prin aceea simpatie intelectuală, care e marele dar intelectual al iubirii și care e suverană când e vorba de pătrunderea problemelor ce se referă la viață. În legătură cu iubirea se poate deci explica toată viața și opera lui Pestalozzi. Ea a dat motivarea, scopul, puterea, mijloacele și izbânda, adică totul fiindcă ea era totul.

De aceea el merită să fie mai mult cunoscut în intimitatea lui. Fiindcă cine îl va cunoaște astfel, îl va și iubi. Educatorii să ia din ceace a însemnat el nu numai „ceace se lasă pe fund“, ci să facă din cunoașterea lui un exercițiu pentru a se lepăda cât mai mult de uscăciunea profesională. Iar intelectualii în general să înțeleagă că, Pestalozzi, prin marea sa iubire de oameni nu e un spirit ce poate fi mărginit numai în domeniul practicei școlare, ci interesează cultura generală, evoluția morală a umanității și chiar, într'un fel, istoria vieții religioase. El trebuie considerat ca un învețător al creșterii și ca un efort, pe care specia noastră l-a făcut ca să se înalțe pe ea însăși. Pentru că el a iubit copiii, considerând aceasta ca forma cea mai efectivă a iubirii de umanitate și pentru că mulți dintre noi din cauza amintirilor din școală, din cauza formalismului pedagogiei obișnuite și din cauza lipsei de generozitate, nu iubim educația — nu e un motiv să-l devalorăm pe Pestalozzi. Pus în cadrul larg, în care de fapt a folosit activitatea sa, în cadrul iubirii și al problemei culturii, ne vom apropia de el mai fără prejudecați și vom înțelege ce a fost el pentru omenire în general și ce poate fi, pentru oricine dintre noi, ca prieten de emoție și superiorizare personală.

Însă trebuie să se știe că, dacă Pestalozzi e un fenomen de iubire, el fiind creația iubirii lui, cunoașterea sa intimă nici nu poate veni cu adevărat decât tot prin iubire. Și trebuie să adăugăm că dacă iubirea îl face întotdeauna actual pe Pestalozzi, tot ea îl face oarecum inactual și străin pentru cei ce nu se pot deschide iubirii. Și cum azi iubirea de oameni e rară, și cum așa a fost întotdeauna, iar, când este, e prea intelectualizată, alambicată, anarhizată de teorii și suspectă de ingrediente eterogene; cum copiii încep a deveni exemplare de muzeu, iar iubirea pentru ei un ciudat cult ezoteric — înțelegerea autentică a lui Pestalozzi e mult mai puțin frecventă de cât se crede. Aici e și partea tragică a destinului său, a marelui său iubiri. Această înseamnă că trebuie să actualizăm toate fondurile noastre de iubire, când ne apropiem de Pestalozzi. E destul să începem fiindcă ne va veni în ajutor marele său suflu. Căci să nu ne închipuim că-l înțelegem, până nu vom bănuși măcar pe departe ce trebuia să se petreacă în sufletul aceluia, ce nu putea trăi fără copii, care avea lacrimi în ochi când vorbea de ei, căruia atunci îi era bine când avea un copil în brațe, după cum spune singur, care și după moarte a dorit să odihnească în curtea școlii ca să-și stâmpere dorul, dorul iubirii de oameni, ascultând jocul de mielusei al copiilor mici, jocul de împelițați iubiti al băiețandrilor, jocul de fond al adolescenților... „Vreau să fiu înmormântat sub streșina școlii...“. Adevărat păstor de suflete de copii, care prin ultima i dorință, trezește amintirea melancolică a tânărului păstor din cea mai frumoasă baladă românească, ce dorea să fie îngropat aproape de stână că să-și potolească dorul, dorul bacilor, privind strunga oilor și jocul mieilor...

S P O V E D A N I E

DE

ION MINULESCU

Mă caut și nu mă găsesc !..

Mă caut în vechiul ogor strămoșesc —
In grâu, în porumb și'n secară,
In apa fântânei cu ghizduri de piatră
Și'n focul din vatră,
In golul din casă
Și'n gloata de-afară,
Și'n toți răposații ce'n mine trăesc
Mă caut zadarnic..
Zadarnic mă caut, că nu mă găsesc!..

Când vântul se ceartă cu plopii pe drum
Și drumul trosnește sub pașii greoi,
Mă caut și'n larma vieței de-acum
Și'n pacea vieței de apoi ..

Când ziua se'ngână cu noaptea pe lac,
Mă caut în iarba de leac,
In Steaua polară ce poartă noroc,
In bobi
Și'n ghioc. .
Mă caut și'n vechiul ceaslov bătrânesc
Cu slovele șterse,
Dar nu mă găsesc.

Părinte !..
Ce vină mă face s'alerg
Cu gândul și fapta spre morții de eri,
Că urmele mele, din lume se șterg
Și nu mă găsesc nicăeri ?..

Ce vină mă face să nu mă găsesc
Când tot mai trăesc ?..

AȘTEPTARE

DE

GIB. I. MIHĂESCU

O adiere s'a strecurat printre geamurile întredeschise și s'a oprit în perdele; apoi s'a dus, ca și când ar fi nimerit unde n'avea de gând. El a sărit în picioare și s'a năpustit la fereastră. Dar pe strada scurtă, de-o cuprindeai cu ochii, nu erau decât casele, care-l priveau de sub coperișurile ungurești, ascuțite ca niște căciuli și nebunataca de adiere, ce-și uitase de drum și se juca în praful de pe uliță. Făcea răulețe de pulbere, pe care le împreuna și le despreuna într'un bizar arabesc de ostroave și afluenți mișcători. Apoi, când se plictisi, strică totul c'o lovitură de aripioară și sbură spre coperișuri, făcând să sune olanele. lăsând jos țărâna fără nici o noimă

Damian, pe care jocul vântișorului îl amăgise o clipă, simți acum amărăciunea privilegiștii cu puteri înzecite; în suflet un vântișor la fel de enervant ca acel al nămiezelor prăfoase de vară, îi stârnea colbul tuturor gândurilor și-al presimțirilor vagi. Incepu să se plimbe cu pași mari, în lungul îngustului covor, care-i tăia în diagonală podeaua roșie a odăii. Înăuntru era răcoare și bine și mirosul pătrunzător al bradolinei îi potolea ca un leac desgustul de soarele păcios al străzii. Dar când ochii se opriră pe masa cu carto-nașe de foursecuri, cu micile pachetele de bătăcăn'e, nedesfăcute încă și de găleata nichelată din bulgărașii de gheață ai căreia o sticlă de șampanie își scotea gâtul șicuit, necazul îl răpuse și-l doborî din nou în patul de lemn scârțâitor.

... Hm, ar fi în stare s'o facă și p'asta! Cu nebunia care a apucat-o, de a se arăta tare, cu orice preț tare, *mai* tare...

Își aminti însă că nebunia aceasta era împărtășită și de dânsul; scena ultimei lor întâlniri îl îngălbeni. Trebuie s'o recunoască: *el* fusese cel mai încăpățânat! Par'că ar fi fost față în față doi dușmani și nu doi. ... haide trebuesc lăsate copităriile...

Se revăzu înbușnat și urât ca un curcan, clătînându-și însângeratele mărgelile dinaintea figurei ei senine, supărător de senine și de răzătoare.....

...A fost pur și simplu caraghios, asta e!... Dar să spună.... să spună că și ea renunță la această întrecere stupidă.. să-i fâgăduiască numai — și el va depune cel dintâi armele...

Nu! Astăzi îi va vorbi, îi va lămuri totul pe larg. Asta nu se mai poate numi dragoste.... asta e... curată vrășmășie.... da, da, așa are să-i spună... vrășmășie...

A... geamurile s'au lovit din nou, cu tărie. O mână zdravănă le-a împins înăuntru, adică un vârf de umbreluță. În orice caz nu mai poate fi vântulețul de afară, prea slab ca să le izbească atât de puternic! E o mână omenească, pentru că se aude incontinențal foșnet al perdelelor de rețea. A împins geamul și acum caută drum vederei prin perdele.

Damian se întinde par'că s'ar fi deșteptat de foarte curând din somn. E timpul să se ridice; nici prea mare grabă, desigur — în nici un caz însă prea multă întârziere!... Dar oare astea nu-s pure copilării? Adică de ce să-i arate nepăsătoare trândavie? De ce să nu-i arate adevărul, bucuria imensă care i-a luminat deodată sufletul, de par'că bufnetul geamului i-a aprins brusc în întunecimea gândului, puterea orbitoare a polican-drului unui teatru? Să pășească larg și sănătos spre fereastră și brațele să-i se deschidă deasemenea larg, și strigătul de veselă surpriză să-i pornească tare, răsunător, din pieptu-i imaterializat de atâta lumină ...

Și totuși el abia se urnește, căci se știe văzut de-acolo, fără ca să vadă, căci se știe așteptat neconținut acolo, căci simte cu precizie de seismograf că prefăcuta liniște, cu care e urmărit n'a ajuns încă la ultima limită a răbdării, căci simte dincolo de lumina cea mare dinăuntru, un ungher negru de catran, o ghiară ascuțită ca acul, care-l zgârie într'una. De ce, dintre buzele acelea roșii, de vopsea proaspătă, și totuși atât de moi și atât de dulci, de le simți topindu-se în nesfârșitul sărut ca însângerata carne a piersecei coapte, de ce să nu pornească dintre ele *întâi* cuvântul bun al revederei, cuvântul moale și femeesc ca o leneșe notă muzicală.

Nici o întrebare, nici măcar o vorbă de mânie, de nerăbdare! Nici un sgomot, nimic... E în stare să plece fără să scoată un sunet.. fără măcar să se supere! Și doar îl știe aci, căci vârful piciorului, lăsat dintr'adins într'o parte, se vede destul de deslușit dela fereastră! Gândul ăsta dintr'un salt îl aruncă în picioare. Se preface că-și freacă ochii, apoi încă buimac de visele somnului închipuit se repede:

— Tu ești Lelia?

Dar ultimul cuvânt nici n'a putut să se audă, căci a fost înghițit de răsul răsunător, care-l primește la fereastră și-l plesnește acum cu fie care hohot, drept în frunte, în ochi, în obraji în nas, cu repezi izbiri de box, fără curmare.

Il doare răsul acesta și abia se ține sub ploaia de lovituri.

Ar lovi deasemenea, cu aceiași sete, dacă nu l-ar opri cu ultime puteri, o forță streină, care par'că i-s'a încuibat în cuget și care pornește desigur din ochii aceia blânzi ce-l privesc și râd; din aerul acela prietenesc sigur de împărtășirea unei atât de sgomotoase veselii și nedumerit că încă întârzie să se arate această împărtășire, pe figura celui mai bun amic.

Haideea, trebuie să râdă la rândul-i ca să sfârșească odată afurisita asta de comedie.

— Te — așteptai să fiu eu ?....

— De loc....

— Așa e că nu te așteptai? Venii chiar în dimineața asta cu trenul. Am vrut să dorm puțin după masă, dar m'am svârcolit, degeaba. Am atâtea să-ți spun.... ai să râzi... a fost o nebunie întreagă toată călătoria și vacanța asta.. (Apoi scăzând tonul) Și ea m'a urmat tot timpul. Acum este... însfârșit definitiv... înțelegi, definitiv... jucărie (acest cuvânt îl strigă, ca și când de mult se străduia să-l găsească) jucărie... înțelegi.... asta a ajuns acum în mâiniile mele....

Damian ascultă sdrobot. Povestea acestei izbânzi definitive, când el de-abia a intrat în strașnica luptă ce pare dela început pierdută, îl sfâșie. Și Lelia, care poate să apară din moment în moment la colțul străzei. Când îl va vedea cu un amic, cu siguranță că va fugi alungată de teama indiscreției. O aude: A, îți trebuiau martori dumitale, îți trebuie glorie mărturisită, vizibilă..."

O aude numai pe ea și pe el nu-l mai aude de loc. Glasul ei, aspru, când e mâniat, de contraltă...

...„Ho, bănuiam asta... ești ca și ceilalți... Acum știu ce-ți trebuie: certificatul c'ai adaos o verigă nouă la lanțul de succese. Nu ți-e rușine... pe mine m'ai găsit pentru astfel de..."

— Dar tu nu m'ascuți...

— Cum să nu, însă....

— Adevărat, mai bine să intru

Ah, asta acum....

— O nu, nu, imposibil!!

Cum s'a mâniat așa dintr'odată de-a putut să strige astfel! Ei bine, dar e lipsit de cel mai elementar tact. Trebuie, neapărat, să-și îndulcească vocea, să amâne... Doar vorbește cu cel mai bun prieten....

— Știi ce, te rog mult... să lăsăm altă dată, dragă Voronea...

E rândul celuilalt să încrunte puțin din sprâncene... Asta n'o înțelege. De ce nu acuma? Avea atâtea de spus și avea atâtă poftă de povestit, că zadarnic se chinuise să se odihnească puțin în după amiaza aceea și venise întins încoace...

— Dar ce ai, pari cam... contrariat?

Intrebarea doare ca o cravașe. Căci acestui Voronea, acest „cel mai bun prieten“ care nici odată nu i-a povestit altceva decât „succesele“ lui: felurile, multiplele și complicatele lui succese, i-e atât de greu să-și închipue de ce nu poate fi primit! Și cum „contrariat“? Desigur „contrariat“, dar asta nu-l poate privi pe el...

Damian simte cum îi clocotea tot pieptul și capul de indignare. Alb ca varul, el abia poate să mai țină șuvoiul izbucnirii care s'a urcat în gât ca un sifon, presându-i de jos în sus beregata înăbușindu-l. Vocea i-a rămas încă stăpănită, însă slabă „îremu-rătoare ca fiacără de lumânare“.

— Cam de ce crezi tu că nu se poate primi un prieten bun, la un moment dat în odaia cuiva?..

Celalt dă din umeri. Nu pricepe nimic. Și asta le întrece pe toate....

— E așa de greu de înțeles.... tocmai pentru tine?...

— A... a...

Și prietenul cel bun ridică deodată brațele ca'n fața unei descoperiri extrem de interesantă.

— Damian, tu?... tu?... bravo dragul meu. La asta chiar nu m'aș fi așteptat...

Apoi scăzând brusc vocea și lovindu-se ușor cu palma peste buze:

— Este aci înăuntru?

— Nu, trebuie să vie... Și înțelegi...

— Plec numaidecât! (Acum le înțelege pe toate destul de repede, nemernicul!)
Însă.... (și-și tremură capul întrebător).... cine-i...?

— E... te rog..

— Ce? Nu vrei să-mi spui?... Mie...?

— N...n... altădată... Te rog, te rog... ea poate să vină...

Cel mai bun prieten se îndepărtează râzând tare și amenințând cu degetul.

— Aflu eu...

Lui! (Damian îl maimuțărește) Mie? Dar ce este el? Controlor sentimental? Mi-e?
Hm... ce idiot... Poate ar vrea să se amestece și... aci...

Și apropie cu gesturi brusce ferestrele.

Însfârșit, taci cel puțin că a plecat... Lăudărosul... Când ar vedea el pe Lelia... profilul ei... pff..., Jucăria lui nu face nici cinci părăluțe...

O ia iar spre pat... Ba nu, ar trebui mai bine să desfacă pachetele dela băcăni. Și se îndreptă spre lavoarul de marmură, ca să se spele de atingerea impură a mâinei prietenești...

Ba nu... nici asta! Și rămase nedumerit în loc, neștiind unde s'o apuce. Când faci pregătiri prea multe...

Iacă-i bună! A devenit și superstițios acum. Mână omule și te spală... Hm... ar fi putut să vină... Intre cinci și șase... Poftim șase...

Controlează cu ceasul dela mână.

Șase fără cinci..

Cel după masă totdeauna o ia așa, rasna.. Trebuie să-l dea la reparat...

E bine,, e bine... e tocmai timpul... Ea vine totdeauna în ultimul moment... și obiceiul ăsta trebuie lămurit... De ce tocmai ultimul moment... De ce tocmai punct la șase... când am vorbit...

Aci firul gândului se rupe de-o toană năprasnică de râs. I-auzi acuma, na... Bagă de seamă ce absurditate.... Ca să vezi câte țese pot năzări pe-o biată femeie... Va să zică așa.... — Domnișoară Lelia, când zici că vii între cinci și șase, să poștești să sosești cel mai târziu la cinci jumătate.... Ei lasă-mă Damiane...

E nespus de fericit că s'a surprins atât de absurd în învinuirile sale. Exemplul e prea puternic ca să nu se întindă cutropitor peste toate prilejurile violențelor trecute. I s'a luat o greutate fără margini de pe suflet: vinovată nu-i ea... Și e de ajuns, ca s'o dorescă acum cu toată ardoarea, cu toată nădejdea, să-i cadă la picioare, să-și ceară izbă-

vire pentru tot ce-a fost și să aștearnă smaltul tuturor culorilor pe drumul pe care aveau să apuce...

— Înțelegi Lelia... vom fi cu totul alții...

Și Damian deschide larg ferestrele, ar vrea să le deschidă chiar mai larg decât le îngăduie ușorii lor ca pe două aripi mari, larg primitoare.

— O... dar asta...?

Voronea este încă la fereastră. Ceva mai departe, în mijlocul străzii, râde cu un cunoscut, unul, da, un actor, unul cu care nu l-a știut niciodată'n legături prea strânse, ca revederea să le fi produs atât interes și veselie. Ha, ... dinadins l-a oprit pe drum, pe acela ca să zăbovească.

„Cel mai bun prieten“, vrea cu orice preț să știe.

Damian svârle înlături ferestrele, care s'au apropiat dela sine. Gura lui e acum numai mușchi și vine umflata. Apostrofa cuvenită prietenului nedemn se îngămădește în gât, să cadă grea și sfărâmatoare.... Așa înțelegi tu prietenia?...“

Dar nici n'apucă să prindă chiag, cuvintele astea, pe cari nu le găsește cât mai usturătoare și veninoase, că, fără să-l fi văzut măcar, cei doi se despart.

Cunoscutul a luat-o încolo. Voronea revine înapoi. Damian se ferește. Dar Voronea l'a prins .. li cercetează uluit figura, aprigă și încordată.

— Înțeleg, Înțeleg! face. — Iartă-mă, m'a oprit... Sau ca să fiu sincer l'am oprit eu.... L'am întrebat de una de la teatru. Treceam azi dimineață pe acolo și mi arunca niște ochii... E ceva grozav... Dar lasă c'am să-ți spun eu... Mi-e frică să nu-ți stric pe-aci combinațiile... Adio...

Și se pornește grăbit, aproape să fugă spre parc...

Hm, într'adevăr că nu se uită în urmă... Nu, trebuie să nu mintă... auzi, altul... alt noroc... o artistă îi aruncă ochi, așa doar că l'a văzut în trecut... Abia a venit cu trenul. Și el, Damian câte târcoale a trebuit să dea prin jurul teatrului, până să...

O artistă! a zis... Una dela teatru... Ochi focoși... Dumnezeu!

— Voronea. Voronea, Voronea ..

Damian s'a aplecat jumătate peste balustrada ferestrei. E aproape să cadă... Urlă ca mușcat de șarpe:

Voronea!

La casele vecine, încep să se deschidă geamuri.

Dar Voronea n'aude nimic. Par'că ar alerga. Și iată a cotit după colțul uliței.

Dealungul străzii câteva capete uimite au ieșit dintre ferestrele crăpate și acum se retrag plictisite, trântind cu decepție geamurile.

Damian se clatină pe picioare, se smucește dindărăt și patul îl primește cât e de lung. Somiera îl leagănă repede, ca speriață.

— Cine poate să fie? Cin'?... Nimic, nici un indiciu... ochi focoși... sau cum?.. grozavi... sau nu: niște ochi!... Mă rog, artistă a spus?... nu, nu... una de la teatru da așa!... asta poate fi și o vecină... adică una care stă împrejurul teatrului... sunt o grămadă de... pe-acolo... Asta-i bună! Când zici: una dela teartu! — se înțelege că-i artistă... Adică, îmi dai voce, ar putea fi și o baletistă dela operă sau o coafeză... sau nevasta vre-unuia de-acolo... sau casieră, doamne câte nu pot fi... dacă era artistă, îi zicea artistă și nu: una dela teatru... Doamne mi se pare că i-am spus eu, când-va, de Voronea... mda... Ce mi se pare... ce ți se pare?... că i'ai spus domnule, — și l'ai laudat... ca un... ce ești... că pe toți îi laud... și pe el ma! ales... numai succesele lui i-le laud... și numai de el vorbesc... par'că n'ar mai fi pe lumea asta altul... S'a terminat: asta e! I l-am descris, l-am tot pictat... Da mi-amintesc.. i-am spus de asal-turile lui la blond... la spălăcita aia., da, da... și ea punea multă luare aminte... i-a intrat în cap să vadă dacă-i mai tare ca spăl....

Incheetura unui geam a trosnit ușor, o idee, un sgomot de genunchi care trosnește. Perdeaua s'a dat în lături și-un cap femeesc a răsărit la fereastră. De sub pălărioara ușoară și înaltă ca o mitră episcopală, șuvițe de păr negru și lucios, retezate băește, răsbat, încununând o pielită închisă, par'că vișine în umbra cadrului; uitându-te dinăuntru or cât de aprig ar arde roșul proaspăt al gurei, privirea ți-o înfioară fatal doar fășia de umbră de sub strășina bordului, legând ca o bantă o tâmplă cu alta; ai fi zis în-tunerecul iriselor întinzându-se prin unde de cearcăn peste toată partea de sus a feței — o figură de bal venețian, fixându-te răsbunătoare prin masca de atlas negru.

Capul ce mișcă ; două puncte lucesc fosforic din drepturghiul benții întunecate. Se plimbă grăbite prin cuprinsul odăii, apoi se concentrează satanic în propria lor sclipire fixându-se asupra unui pantof, ce pare suspendat între tăblia patului și podea.

Figura înegurată, rămâne fără mișcare, câteva clipe de nehotărâre; apoi deodată roșul gurei se întinde într'un zâmbet, ce pare o pată mică de sânge. Mitra de episcop se clatină de câteva ori a pagubă și buzele roșii șoptesc ceva rău desigur, căci ele schițează acum un zâmbet răutăcios.

Se retrage încet, mai zăbovește un moment și dispăre deodată, ca și când s'ar fi topit în lumina de afară. Doar geamul a sunat ușor, de par'că l-ar fi atins o aripă de vânt. În treacăt.

Damian a tresărit; și automat jumătatea lui superioară a țâșnit drept în sus. Urechea i s'a întins la pândă; pe toate trăsăturile lui s'a așezat accentul încordărei; iar inima îi svâcnește de nerăbdare și neliniște, ca unul care a simțit din somn, în puterea nopții, o mână streină la fereastră.

Așteaptă încă; dar trebuie să urmeze neapărat picurul discret al bății în geam...

Hm... nimic.. Tăcere îndelungă. O părere. Și-acum nu se mai lasă el înșelat pe păreri...

Capul cade înapoi pe pernă. obosit. zdrobit. Ochi tremurători se agață ca de-un sup-rem ajutor de cadranul ceasului de pe masă: și îndată ac, minutar și țifre, totul începe să se învâртеască în aburul frigurilor

Cinci jumătate? A nu... șase jumătate. He... par-că nu s'a întâmplat să vină și după oră?

Iși întinde lung ciolanele, ca după o cruntă oboseală.

— Hm toate s'ar potrivi, dar de unde și până unde ar putea ști că-i tocmai acela?... propriu zis nu l'a văzut niciodată....

* * *

Strada se svârcole strivită de apăsarea întunerecului. De desuptul nopții grele lumina electrică țâșnește de pretutindeni, ca dintr'un teasc uriaș, roșie ca sângele. Trăsuri se defac grăbite din umbră spre a pieri numaidecât în umbră

Mașini țipătoare se risipesc alarmate în toate părțile ca insectele dintr'un cuiar tăiat de mistrie. Trotoarul imbulzelilor ametițoare se fărâmă deodată în bucăți compacte—și-apoi văzând cu ochii în pâlcuri din ce în ce mai rare, din ce în ce mai mici. Pe câteva vitrine întunerecul a și pus stăpânire.

— Domnu' Damian!

— Lelio!

... El o duce acum, strânsă de braț că pe-o pradă, ca pe-un copil neascultător și ratăcit, pe care a putut însfârșit să-l găsească în mulțumiea fără număr. Și nu îndrăznește să-i aducă nici o înviniure pentru încălcarea cea nouă a cuvântului. Iar ea așteaptă cu fața puțin ferită; cu ochii șireți, cu buzele gata aduse în zâmbetul minciunei celei noi și dinadins prea efitin aleasă, să-i fie de scuză. Și i-e necaz că necazul lui nu începe. Iar pașii le răsună pe asfalt în două cadențe ce se întretae, se ajung, se întretae iarăși

— Lelio!

— Insfârșit.

— Da?

— Cunoști tu....?

— Da... Ce să cunosc?

— Cunoști tu unul, una din cunoștințele mele... Voronea... Neagu Voronea...

— Nu cunosc!

Răspunsul a fost scurt și tăios, atât de scurt și de tăios, că lui Damian îi vine s'o ridice în brațe și s'o poarte astfel tot restul drumului și chiar toată viața.

— Un băiat așa, înăltuț... șaten — brun... un nas drept... doi ochi...

— Doi? Taci că-s numai atâția...

— O, nu trebuie să fii așa... e un băiat minunat... un prieten cum rar se găsește, un suflet. .

— Mi-aduc aminte

Aha... ce?
— Mi-ai mai spus odată despre el...
— Da da, da, ți-am mai spus... Așa e, ți-am mai spus... De ce să nu-ți spun? L'am lăudat ca un... ca pe-un, am vrut să spun... ca pe-un băiat bun... E drept, foarte bun... Acuma însă, tu să nu-ți închipui că-i tocmai, tocmai.. vreau să spun să nu crezi că nu-s și alții la fel... că el e unicul exemplar...

Mergeau acum pe-o stradă dreaptă și lungă cu clădiri scunde și oblonite, ermetic oblonite și cu același țugii peste măsură de înalte pe umerii scundelor ziduri; rătăceau păr'că printre două șiraguri de piramide în pustiul tăcerii posomorâte. Iar departe, acolo unde păreau să se isprăvească mormintele de faraoni, talgerul de aramă al lunii enorme, se răsfrângea sângeros și fără strălucire, ca un gong vechi, peste întinsele zăcămintele de nisip. El și-nțeți cu simțurile toate, nesfârșitul deșertului, încându-i toate amăgirile, la fel cu joțul negru al țărânei uscate din dimineața aceea. Și totuși pasul se încordează întrepid să scape încheștării adâncilor noiiane.

— O, oh, sunt alții și mai și... uite de exemplu, am un altul, un alt amic, Moinaru... Ei, ăsta da, asta zic și eu... dar Voronea, vezi tu... cam lăudăros puțin.. cam fanfaron... sau știu eu cum să mai zic...

— Nu știu nici eu, nu-l cunosc... Te rog să mi-l prezinți și mie... Inșă cu Moinaru ai dreptate, ai mare dreptate... este adevăr un admirabil băiat...

— Da de unde cunoști pe Moinaru?

— El vine regulat la teatru...

— A ha.. da, da...

Doamne! Dar ce dracu l'a apucat acum să-i ia pe toți la rând la osanale? Ce dracu l'a apucat, Dumnezeuule?

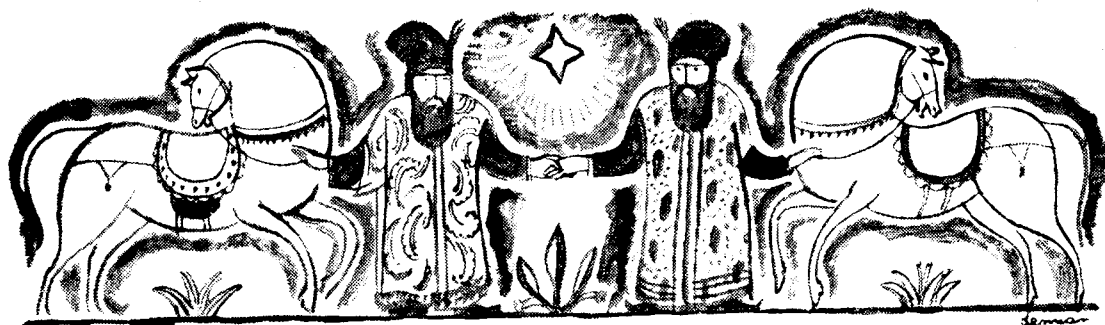
— Da, da... Moinaru într'adevăr... și cu toate astea frate, când te gândești.. nimeni nu-i perfect...

— Bine asta e știut..

— Așa e? Toc năi că-l cunoști.. uite... spune tu.. nu găsești că și Moinaru ăsta.. și pe urmă, ascultă, eu știu cam multe despre el... Cât privește Voronea, te rog să crezi că nu pierzi nimic că nu l cunoști...

Cadențele pașilor se întretae necontenit în puterea nopții, se ajung, se întretae iarăși...

MOTANUL ÎNCĂLȚAT

DE

ADRIAN MANIU și G. SILVIU

PROLOG

O țărăncă și copila ei: țărancă toarce, copila are cărțile de școală pe genunchi.

Copila Mamă spunemi o poveste!

Mama O poveste, iar povești!

Copila Spune mamă, spune mamă, spune-mi dacă mă iubești!

Mama Ți-ai scris temele?

Copila Desigur!

Mama Lecția ți-ai învățat?

Copila Da o știu pedinafara!

Mama Știu că spui adevărat

Copila Altfel cum să spun măicuțo?

Mama Datoria ți-ai făcut,

Știu ești harnică!

Copila Imi spune!

Mama O poveste din trecut...

Ce poveste vrei?

Copila Eu nu știu — spune-mi tu ori care vrei...

Mama Apoi o tot știi povestea cu cei patruzeci de smei

Să gândesc, Cerbul de aur — și pe asta o cunoști...

Da vulpoiul când ajunsese argățel la niște proști?

Copila (face din cap că știe)

Mama Șapte corbi?

Copila Aveau o soră...

Mama Știi și zânele din lac!

Harap alb?

Copila Il am în carte

Mama Impăratul cel sărac?

(Copila se strâmbă)

Fata moșului cea bună? Statu palmă barbă cot?

Copila Pe un iepure călare, știu!

Mama Imi pare că știi tot

Copila Mai știi una cu Motanul încălțat!

Mama O știi de mult

Copila Nu-i nimica-vreau „Motanul“ înc'odată să'l ascult

Mama Să vedem cum ie povestea...

Copila Pe motan îl iubesc mult

Că motanul mai trăiește!

Mama Tu ascuți ?

Copila Da, da ascult !

Mama Un moșneag bătrân și gârbov a lăsat ca moștenire
Celor trei feciori o moară și-un motan

Copila Ce fericire !

Mama Și rămân stăpâni feciorii pe motan și peste moară
Pe cel mic îl cheamă Prăslea

Copila Prăslea !

Mama Nume de ocară

Dar băiatul bun și harnic și milos și desghiețat,

Purta grijile — Acuma ce să vezi s'au apucat

Cei doi frați mai mari la ceartă vrând pe Prăslea să l gonească

Și pe urmă între dânșii moara să o împărțească

Și în loc de vorbe bune-ei din zori și până'n seară

Se ciorovăesc întruna tot cu vorbe de ocară

Și cu vorba și cu bâta s'au certat cât s'au certat

Dormi ?

Copila Ai început povestea cu motanul încălțat !

TABLOUL I

O odaie într'o moară. Un scaun țărănesc. O fereastră, un cuptor și un sac mare pe care e scris țărățe calitatea I-a; — la spatele sacului sau sub cuptor stă motanul.

Prăslea și frații săi sunt în scenă.

Un frate Dă-mi voe !

Celălalt Nici o voe !

Un frate Crezi că mă'ntreci cu gura ?

Eu când ți-oi șterge una, pornești de-a dura — dura ?

Celălalt Mă, mă !

Un frate Mă, mă !

Prăslea Frăție !

Un frate Tot eu voi hotări

Celălalt Dar partea ta din moară mai mare nu va fi !

Un frate Tu taci întâi și-ascultă

Prăslea Eu vă ascult mereu

Celălalt Voi face cum voi crede

Un frate Ce'nșeli mă fratemeu

Și 'ncep să îmi dau seama că nu ne-om înțelege

La împărțeala morii, decât doar din ciomege

Prăslea O împărțeală dreaptă făceți, eu dinainte

Mă invoesc — doar vrajba să piară din cuvinte !

Un frate O împărțeală dreaptă — la asta mă'nvoesc

Și fără părtinire (vorbește celuilalt frate la urechie)

Celălalt Și eu la fel doresc.

Prăslea Deci fratele mai mare ce-o zice, zis să fie

Celălalt M'am invoit — dar uite-l dacă nu-mi dai și mie (arată ciomagul)

Un frate Averea strămoșească e moara și motanul

Celălalt Noi doi mai mari luăm moara

Tu capeți cotoșmanul.

Un frate Ei împărțit-am bine ?

Celălalt Tot tu mai înțelept

Prăslea O fi bine mă frate dar nu prea pare drept

Un frate Dintâi te invoiseși — acum te-ai bosumflat ?

Să taci !

Celălalt Să taci !

Un frate Din moară să pleci !

Práslea Acum ?
Un frate Indat!
Celălalt Acele hotărâte sunt hotărâte bine
 Nu mai cârți!
Un frate La noapte să nu mai dormi la mine!
Práslea Ce o să mă fac în lume eu singur — ce mă fac ?
Celălalt N'o să'l ascuți cum vaită — să mergem (cei doi frați vitregi au ieșit)
Práslea Cum să tac! (plânge)
 (Se întunecă scena, ochii motanului lucesc, un glas se aude)
Glas Nu te-amără zadarnic!
Práslea Ha. Cine mi-a vorbit?
 Nu'i nimeni, nimeni, nimeni și mi s'a năzărit
 Motanul toarce singur în vatră în cenușe
 Nu'i nimeni la fereastră și nimenea la ușe
Glas Ce frați lipsiți de suflet, ce suflete hapsâne!
Práslea Cine-a vorbit — motanul?
Glas Ascultă-mă stăpâne!
 Eu hărăzit în moară de pisicescul trai
 Ca să păzesc de șoareci grăunțe și mălai,
 Nu am avut prilejul ca tine să vorbesc
Práslea Ești năzdrăvan ?
Glas Ascultă — de nu — iar miorlăesc
 Că a sosit o vreme să mă cunoști pe mine
 Cu frații tăi nu semeni și de-asta ți-o fi bine
 Ei mă băteau — ba încă de coadă mă trăgeau
 Și chiar în coji de nucă în răs mă încălțau
 Iar tu'mi purtai de grije, deci n'avea nici o teamă
 (A intrat pe scenă însuși motanul)
Práslea Motanul meu!
Motanul (corectând) Pe mine Pisicovici mă chiamă
 Dar nu-mi tot tăia vorba că nu se prea cuvine.
Práslea Tu? tu vorbești! nu-mi vine să cred!
Motanul (calm) De nu eu cine? (pauză)
 Azi dis de dimineată când mă spălai pe față
 Cum mi-este obiceiul cel bun. Hai prin verdeată
 Mi-am zis — un fir de iarbă mi-ar face foarte bine
 Că mi-era limba aspră și-abea mă puteam ține
 De-un jungھی ce flămânzeala prin coaste-mi împungea.
Práslea De ce n'ai cerut lapte ?
Motanul Nu n'a fost iarba rea
 Că păsămite tocmai în vale la răstoacă
 Acolo unde broaște orăcăie la clacă
 Găsii o buruiănă cu gust mai acrișor
Práslea Macriș ?
Motanul Ei asta-i bună!
Práslea Ce?
Motanul Iarba fiarelor!
 Așa că vezi nu este minune — din cel ceas
 Că pot vorbi ba încă pot sta și la taifas
 N'ai Prásleo nici o grije
Práslea Mi-am amintit de ducă
Motanul Hai lacrămile tale mai bine le usucă
 Și uită-te la mine îți plac ?
Práslea Cum te-ai schimbat!
Motanul Arăt ceva mai tânăr ?
Práslea Frumos te-ai încălțat!
 Ce cizmulițe roșii !

Motanul Au pinteni de argint.
Práslea Ei asta nu pot crede!
Motanul Argint zău nu te mint!
 Nu mi-am găsit doar glasul și-o pungă am găsit
Práslea Cum? Unde?
Motanul Tot acolo la zidul părăsit.
 Și un colac de piatră stă 'n vale aruncat
 De zmei pe jumătate 'n pământ e îngropat
 Pe jumătate iederi cu frunza neagră deasă
 Acopere pietroiul întocmai ca o plasă
 Acolo verzi șopârle la soare se 'ncălzesc
 Când trec să viu spre moară în iederi mă 'mpletesc
Práslea Cu pintenii?
Motanul Nu încă — smuncindu-mă deodată
 Am smuls din rădăcină un vrej și...
Práslea Zi odată!
Motanul Subt vreji era o pungă cu galbeni unu și-unu
 Sunt sigur c'a pierdut-o azi noapte căpcăunu
 Când ocolea să cate prin sate copii răi.
 Mi-am luat de cizme — restu să fie banii tăi. (Ii dă banii)
 Iți plac cizmele mele? — sunt galbeni vechi turcești
Práslea Va trebui cu frații să'mpart.
Motanul Iar să'mpărțești —!
 Ei îți luară parte din partea ta de moară
Práslea Dar frații mei motane
Motanul Frați vitregi!
Práslea Din comoară
 Ai luat ce-ai crezut bine că este partea ta
Motanul De cizme și de pinteni
Práslea Mi ai zis pe urmă na!
 Și mi-ai dat restu — restu e prea mult pentru mine.
Motanul M'ascund că iar vin frații. (Cei doi frați se întorc)
Un frate Tot n'ai plecat străine?
Celălalt Hai cară-te odată!
Práslea Mă pregăteam de drum
 Dar am să vă las parte...
Un frate Ha banii noștrii
Celălalt Cum?
Práslea Ii împărțim frățește
Un frate Ai vrut ca să ne furi
Celălalt Sunt banii noștri
Un frate Galbeni.
Práslea Sunt de vechime suri
 Pământul îi păstrase — ai căpcăunului
 Au fost, dar astă noapte motanul...
Un frat Ce tot spui
 Povesti! — Hai adă banii și cară-te odată
Práslea Erau sub piatra morii.
Celălalt Povestea nu-i curată
 Vom cerceta noi lasă
Práslea Și ce'mi dați?
Un frate Nici un ban.
Práslea Dar i-a găsit motanul meu,
Celălalt Zău! halal motan.
 Cu-o lighioană de-asta tot nu iești mulțumit.
 Comora e a noastră la moară s'a găsit.
Un frate Mai știi or fi pe-acolo și alte pungi pierdute

Celălalt Să cercetăm.
Prăslea Dar frate — dar frate!
Un frate Iar tu du-te.
 (Frații iau o sapă și o casma)
Celălalt Făcem o groapă mare — ia sapă
Un frate la casma.
Celălalt Să luăm un sac
Un frate Tărăța o-asvârlim
 (Măgarul afară la fereastră) I' — A
 (Cei doi frați pleacă, Motanul reîntră)
Motanul Ei ai văzut măi Prăsleo
Prăslea Văzut și eu acum,
Motanul Hai s'o pornim în lume
Prăslea Hai!
Motanul Gata sunt de drum.
 Ne-om căuta aiurea belșugul și norocul.
 N-ai grije, las pe mine ne vom găsi noi locul
 Folos nu le-o aduce comoara ce ți-au luat
Prăslea Să mergem — aste trențe le-adun și am plecat.
Motanul De trențe ai nevoie la Verde Impărat?
Prăslea Cum?
Motanul Las că știe multe Motanul încălțat.
 (Trași de urechi cei doi frați sunt readuși în scenă de căpcăun)
 (Pârșlea și Motanul au plecat)
Frații Iertare îndurare!
Un frate Nu-i vina noastră, nu!
Celălalt Toți banii sunt în pungă!
Căpcăunul Eu ași putea acu
 În mii și mii de chipuri să văucid
Un frate Iertare!
Căpcăunul Să vă jupoi? În țepă, pe roată, la frigare?
 Dece mi-ați furat banii.
Frații Nu noi, nu noi, nu noi
 Ci fratele
Căpcăunul Ce frate?
Un frate El Prăslea — un cotoi
 Îi adusese banii și noi i-am luat
Celălalt I-am luat
 Ca să ții dăm!
Căpcăunul (după o clipă de gândire își băgă banii în chimir)
 Pe fata lui Verde Impărat
 Voi lua-o de soție — sunteți niște tâlhari
 Totuși vă iert fiindcă nu cunosc alți morari
 Și am nevoie grabnic să-mi măcinați cu zor
 Făina cea mai albă — mai albă ca un nor
 Mai albă ca zăpada, din grâul cel mai bun
 Pentru colaci la nunta mea
Un frate Domle Căpcăun
Căpcăunul Ați înțeles?
Frații Prea bine
Căpcăunul Mult nu pot aștepta
Frații Dar eu nu știu să macin — nici eu, vezi dumneata
 Că măcina doar Prăslea
Căpcăunul Ce stați e zor de'l mare!
Un frate Mărite'n magazie avem
Celălalt Și prin hambare,
 Făină argintie de Prăslea măcinată...

Căpcăunul Atunci vă iert — făina o și încarc îndată
 Numai să fie bună
Un frate Mai bună nu se poate
 Cincizeci de saci!
Căpcăunul Atâția? — li duc cincizeci în spate.
 Grijiți pe altă dată când punga mi-o găsiți
 Că nu mai scăpați teferi mișei nelegiuți. (Iese)
Celălalt Dădu pe noi norocul
Un frate Ce chilipir! a ta
 E vina — i-ai spus singur că e făină — Na! (Il bate)
Celălalt Ba tu ești vinovatul că tu i-ai pomenit
 Cincizeci! Ia cincizeci singur! — na că m'ai sărăcit. (Se bat)

TABLOUL II

Sala tronului la Verde Impărat.

Impăratul Deci tu dibace vrace și tu mic măscărici
 Imi ajutați să ținem un sfat aici
Vraciul Aici!
Paița Se clatină iar tronul, atunci Măriei tele
 li dau povața pune-i jos la picior surcele.
Impăratul Chematu-v'am aicea — dar nu 'nțelegeți rostu
 Am să-ți lungesc urechia dacă mai faci pe prostu
 Și tronului un sprijin ușor îi dăruiesc
 De ești smintit, sminteala de stâlp ți-o țintuesc.
Vraciul Te ascultăm stăpâne.
Paița Am vrut durerea ta
 S'o îndulcesc în zâmbet
Impăratul Na zâmbet, na! na! na! (il bate)
 (Către vraci) Știi faptele prea bine. Copila mea iubită
 De căpcăunul roșu a fost
Vraciul A fost pețită
Impăratul Eu verde de mânie pe dată m'am făcut
 Iară Domnița graiul ei dulce l-a pierdut.
 Zadarnic toți dușmanii ucisui-am pe rând
 Că pe ăst groaznic dușman ăst căpcăun flămând
 Răpune nu îl poate oștirea mea și eu
 Urmează să'i fiu socru
Paița Dar nu vei fi mereu
 Căci căpcăunul roșu — cum nu se înțelege
 Cu o soție — iute — o alta își alege
 Și fiind-că nu e lege cum ca să'l despărtească
 Soțiile 'și mănâncă pe rând.
Vraciul Să îndrăznească
 Să o mănânce însuși pe fata ta, crai verde,
 Că lăcomia asta întâi pe el l'o perde.
Impăratul Scrisoarea ce i-a scris-o — arată lămurit
 Ce gânduri îi hrănește copilei (dă scrisoarea)
Paița Am citit
 Pricep ce poște are scriindu-i ei „Ași vrea
 Să te mănânc de dragă ce'mi ești domnița mea“
 Ești dulce și ești bună. Auzi ce mojiție
 Doar n'o so jumulească,
Impăratul Și ce-a urmat se știe
 Domnița pierdu graiul — e mută!
Paița Boala ei

De ar avea-ô toate mojicele femei
De bună seamă și eu mă însuram
Impăratul (Amenințător) Iar, iar! (Către vraci)
Știi tu vre-un leac mușiei?

Vraciul Să cat în călindar.
Paița Dar las-o împărate să fie mută, mută
Va fi mult mai iubită fiind de tot tăcută
Și poate că tot răul aduce și un bine

Impăratul Să taci sau te-oi ucide.
Paița Vrei să te scapi de mine.
Impăratul De vorba ta.
Paița Ei asta-i, — muțenia e bună.
Vraciul Știu să citesc în soare, în stele și în lună.
Dar să desleg o limbă — la asta nu am leac
Nu este leac. Mărite — mărit-o!

Impăratul Ce mă fac?
Zorește căpcăunul năpaznic cununia
Imi va lua copila, înghite împărăția
Și nimeni nu m'ajută.

Paița Un sfat și eu îți spun:
Când înțeleptul tace ascultă de nebun
Impăratul Ști tu un leac — dă-mi leacul și ori ce vei dori
Voi porunci acuma și 'ndat se va 'mplini

Paița Voi fi eu înțeleptul — purtând toiagul lui
De izbutesc?

Impăratul Ci spune, și-ți dau ce vrei
Paița Îți spui!
Domniții îi vom face diseară o friptură
De păsări din acelea ce nu mai tac din gură.
Să-i dăm și azi și mâine și pân s'o vindeca
Doar gaițe

Impăratul Cum gaiți?
Paița Rasol și ciulama!
Impăratul Și crezi?
Paița Nu mai încape crezut că va vorbi!
Prăjite, la frigare — ori cum — n'o vom hrăni
De cât cu aste păsări pân va striga „Destul!”
De gaițe îmi este stomacul meu sătul
Și fiind-că fata are un suflet foarte bun
Ea însăși se va duce la Roșu Căpcăun.

Impăratul Indată dau poruncă. Cu arcuți și cu praștii
Toți vânătorii curții prin codrii îi împrăștii

Vraciul Dar cum poți crede?
Impăratul Du-te, și spune că 'mpăratul
Va răsplăti pe cei ce aduce-vor vânatul
Vreau Gaițe! Cu cât mă gândesc mai încordat
Cu atât îmi pare leacul mai bun și luminat.
(Se aud buciume și se cer gaițe)

A gaițe firește — că gaițe — da bine

Paița Alt leac mai bun nu este ascultă-mă pe mine
Ce pasăre frumoasă! O fi mult mai vioaie
Tocănitorea zisă de unii ghionoaie
Inalt e cocostârcul măcănitore-i rața
Dar gaița firește că ea e vorbăreța
Ce flecărește 'ntruna din zori și până 'n seară
Cu gaițe deacuma să îi facem o papară

Paița Sunt sigur o să 'nceapă prin a se 'npotrivii
Ca toți bolnavii

Impăratul Însă atunci o vom sili.

Vraciul Eu cred că e mai bine să 'ncepeți cu o ciorbă

De gaițe — și astfel îi faceți chieș de vorbă

(Domnița a intrat și ascultă cele spuse de el)

Impăratul Bine-ai venit Domniță!

Domnița Hă!

Impăratul Scumpă fata mea

Domnița Hă hă

Impăratul Durere!

Paița Gaiți

Impăratul Ai zis?

Domnița Hă hă!

Impăratul (Cu tristețe). Da, da.

Vezi căpcăunul roșu din nou mi-a scris de tine

Și zice că iești dulce

Domnița Hă, hă

Vraciul Tot nu ie bine

Ași vrea să scoată limba să văd nu'i încărcată

Domnița Hă hă.

Paița Arată limba și tișla tot odată.

Impăratul Răbdare mult iubită copilă

Domnița Hă hă ha.

Impăratul Oh, gaițele astea de n'ar întârzia! (Către vraci).

Cu câtă suferință și-a scos limba la tine!

Vraciul Da boala'i foarte gravă — și nu se poartă bine.

Impăratul Eu Verde crai ajuns-am să mă doboare mila

Domnița Hă hă.

Impăratul Nu-mi rabdă ochii să-mi mai privesc copila

Prin stele verzi îmi cată tu vraciule iar steaua

Ce trist plec. Poruncește-mi ciubucul și cafeaua. (Iese împiedicându-se de Vraci).

Paița Cafeaua și ciubucul — cafeaua și ciubucul.

Domnița Îți bătuși joc de mine, de vraci și de tătucu.

Paița Vorbești! Vorbești domniță, cât sunt de fericit

Știam că bun e leacul de gaiți.

Domnița Ai glumit

Destul! A mea răbdare e scoasă din țâțâni

Îmi dai să mănânc gaiți cu luni și săptămâni

Când știi că eu sunt mută doar prin voința mea

De află Căpcăunul sau tată-meu ceva

Pierdut vei fi, și capul ți-o sta chiar la picioare

Paița Ating cu frutea talpa Domniței.

Domnița Ce vrei oare?

Nu mi-e destul amarul!

Paița Dar gaițe nu sunt

Deacea am dat leacul. N'am vrut să îți implânt

În piept o altă jale ci vreau prin leacul greu

Să-ți prelungesc Domniță la curte statul tău.

Vom zice gaiți nu sunt! Mai așteptăm câtva!

Așteaptă Căpcăunul, aștepti și dumneata!

În timpul ăsta poate că soarta ne dă iară

Vre-un ajutor, sosește vre-un voinic în țară

Aude de domniță — pe căpcăun il taie

Și atuncia nuntă mare se 'ncinge dândănaie

(Se aud afară strigăte, reintră Impăratul și Vraciul)

Auzi afară larmă de-l scoală pe împărat.

Impăratul Ce sgomote gânditul adânc mi-au turburat?

Ia vezi cei! — Ce se'ntâmplă, se-aude ura, ura?

Vraciul Să fie vre-o răscoală?
Paiafa Nerod ești, țineți gura!
Voci Motanul, Ura, Ura
Impăratul Ce spun? Ce? ce motan?
Voci Trăiască. Sus motanul. Ura.
Vraciul Un nou dușman?
Impăratul Cel mai viteaz să meargă să vadă ce-i afară!
 Cei?
Paiafa (însfârșit se uită și zice)
 Un motan se suie ca un motan pe scară.
 Și grabnic se îndreaptă spre noi
Vraciul Spre noi?
Impăratul Spre noi?
Paiafa Vezi nu ne este frică la nimeni de cotoi!
 (Se aud trei miolări afară)
Vraciul Măria ta motanul te roagă
Impăratul Cum, ce este?
 Vorbește?
Vraciul Ca motanii din ori și ce poveste!
 E mic are mustața sbărlită măturoi
Impăratul E om?
Vraciul Ce om? atâta mai coadă de cotoi
 Și-i încălțat cu cizme
Impăratul Minciună
Vraciul Ași de unde
 Dacă-i vorbești ca omul ca omul îți răspunde
 Acuma miolărește și sforăie pe-afară
 Am vrut să-l dau înlături dar are gheară, gheară!
 Minune mai grozavă de când sunt n'am aflat
Impăratul Poștește-l înăuntru
Vraciul (Anunță) Motanul încălțat.
Motanul Belșug și bucurie
Impăratul Bre, bre, ce coadă mare!
 Bine-ai venit motane — deși la întristare.
 Ce vânt te mai aduse, să fie'ntrun ceas bun.
Motanul Dar înălțate Doamne eu n'am venit să-ți spun
 Decât că Prâslea Vodă stăpânul meu cel bun
 Trimite pentru casa Măriei tale dar
 Vănatul ăsta care acum e foarte rar.
Impăratul Dar cinei Prâslea Vodă și ce vânat trimite
Paiafa Sunt gaițe
Domnița De astea vrei să mănânc prăjite
 Nu asta nici o dată!
Impăratul Vorbește! — ce minune!
Domnița Pe căpcăunul roșu nu-l iau de soț — poți spune
 Ori ce — vorbesc! dar soț el nu-mi poate fi!
Motanul Nu poate
 Aveți puțin răbdare le-oi descurca pe toate
 (Impăratul amintindu-și de făgăduială smulge toiagul vraciului
 și îl dăruiește paiafii)
Motanul Stăpânul meu în codru de hoți a fost pradat
 Voinicul Prâslea tocmai la lacul fermecat
 Voise să se scalde era cam ostenit
 Vănase aste gaiți! Tâlharii au venit
 Și straele de aur i-le-au furat — pe când
 Străbătea lacul — urma aflarăm încurând
 Dar hoții pasămite de căpcăunul trimiși
 Se-ascuseră prin trestii și des de păpuriși

Impăratul Trimiteți pân la Veta ce hainele-mi păstrează
Și alegeți. Motănașul cu mine ospătează
Să nu cumva din aripi să roadeți!

Paiața Cin să roadă?

Motanul Și să le spele bine, de sarea de pe coadă

Impăratul Copila mea vorbește! Am gaițe la masă!

Motanul (cătrec domnița)

De căpcaun lui Prăslea nici cât de cât nu'i pasă.

El ți-e sortit de soartă — și doar atât îți zic

Cuvântul meu de cinste de-adeverat pisic

Il dau jurându-ți ție — băiatul o să-ți placă.

Domnița Dar dacă?

Motanul Ai răbdare nu'ncape nici un dacă

Impăratul Ei o pornim la masă?

Vraciul Mai vin la judecată

Doi frați

Impăratul Cu ce pricină?

Vraciul O pricină 'ncurcată

Impăratul Ca împărat dator sunt să le împart dreptate

Ai grijă să nu ardă prea tare la bucate.

Sunt cam flămând, cu dânșii n'ași vrea să fiu prea crud

Să vie

Vraciul Dar mărite!...

Impăratul Sunt gata să-i aud.

Paiața (aduce un pașar)

Impăratul Bun să ne dregem glasul — așa, să intre dar

Vraciul (incurcat)

Au mai adus și-un martor și martoru-i măgar.

Impăratul Cum un măgar?

Vraciul Stăpâne e chiar măgar!

Impăratul Prea bine,

Poștească reclamanții cu martorul la mine.

Paiața Țiu martorul afară ca să-l încalic?

Impăratul Nu...

Disprețuții un martor când martor poți fi tu

Veniți, măgarul ține-l la ușe să aștepte

Ascult.

Frații Mărite doamne

Impăratul Urcațivă pe trepte

Vraciul Puteți vorbi

Un frate Stăpâne

Celălalt Măria ta

Un frate Stăpâne

Celălalt Să spun eu

Un frate Eu spun totul

Celălalt Nu știe ce să 'ngâne.

Impăratul Ho, mai încet, răspundeți la ce voi întreba

Ce pricină v'aduce?

Frații (Deodată)

Spun eu Măria ta.

Impăratul (Bate cu sceptru să tacă)

Ședința se suspendă. (Bufonului) Sunt gaițele gata?

Paiața Nu încă, dar Mărite, poți ține judecata

Find-că s'a dus motanul la Prăslea Voevod

Cu hainele. De foame și degetele 'mi rod

Impăratul (Sunând un clopoțel)

Grăbește bucătarii — am redeschis ședința

Vorbiți.

Paița Măgarul ăsta pricepe și cuvînța
 (măgarul rodea potcapul vraciului)
Un frate Aveam
Celălalt Aveam o moară, a noastră
Un frate Da noi doi,
 Am moștenit o moară
Celălalt Cam veche, dar de soi
Un frate O moară dela tata
Celălalt La malul unui râu
 Mergea și zi și noapte
Un frate Și măcina și grâu
 Și păpușoi și meiul
Celălalt Săteni din alte sate
 Veneau la noi.
Un frate Așa e, dar vezi prea luminate
Paița Ia să ne spue-acuma și martorul — i-așa?
Măgarul I-ha?
Impăratul Ce-a spus?
Celălalt (Vesel)
 Firește. I ha-adică da
Un frate Vrem să împărțim averea — căci pace'n lume nu-i
 Când nu-ți știi partea.
Celălalt Iară nu vrei să lași să spui?
Un frate Când eu voiam să macin făină — striga n'ai
 Să te amesteci frate că macin eu mălai.
Celălalt Când eu porneam la luncă și aduceam măgarul
 Lui i se năzărise să stea — da jos samarul
Paița Când hăis ziceai atuncea și fratele da cea
Impăratul Măgarul ce ne spune?
Măgarul I-ha i-ha i-ha
Impăratul Ședința se suspendă. (Bufonului) Ai grijă de bucate.
 Mă chemi când o fi gata.
Un frate Măgaru 'mi dă dreptate.
Celălalt (Măgarului)
 Dar bine urechiată făptură — neam uituc
 Atât amar de cale în cărcă te aduc
 Și nu vrei să'mi ții partea?
Un frate Măgarule alege
 Dacă ții tot cu mine, te scap eu de ciomege.
Celălalt Dacă 'mi ții mie partea, îți dau scați și fân.
Paița Sunt pipotele gata.
Vraciul O ce măgar bătrân!
Un frate De vrei măgare dragă să fi de partea mea
 Te fac stăpân în casă.
Celălalt Și eu zic tot așa
 Mai bine stau cu tine — decât cu al meu frate.
Impăratul Ședința reîncepe. Ai grije de bucate.
Frații Să spuie singur, moara cui se cuvine.
Impăratul Bine
Un frate Răspunde de-ți dă mâna
Vraciul Cum mâna?
Impăratul Să incline
 Urechea înspre cel ce-ar fi stăpân să fie.
Măgarul (ridică urechile)
 I-ha.
Un frate Nu ți-o dă ție
Celălalt Și nu ți-o dă nici ție.

Paița Curată măgărie.
Un frate Dar foarte lămurit
 Măgaru 'mi da dreptate când dânsu a vorbit!
Celălalt Și tu crezi împărate ce spune un măgar?
Un frate E prost cine l-o crede — ei stai fără habar
 Te rățoiși aicea în casă la 'mpărat.
 Iți arătăm noi lasă (ți trag ghinturi subt fălci măgarului)
Paița Vezi amândoi îl bat!
Motanul Sunt gaițele gata-și Prăslea a venit.
 Vorbește cu Domnița!
Frații Motanul!
Impăratul Am sfârșit!
 Motane judecata în locul meu s'o dai.
 Acești doi frați
Motanul Știu cazul — urgența!
Impăratul Zi și hai
 Având noi în vedere tot rostul din pricină
 Și că pe fie care apasă — aceiași vină
Motanul Noi hotărâm aceasta cu cârcotașii frați
 Că moara lor în două îndată să tăiați.
 Cu petrele de moară veți face tot așa
 Și grinzile în două deasemeni veți tăia.
 Așa ca să rămâie la fie-care frate
 Din tot ce ie un lucru întreg — o jumătate!
 Apoi mai dau poruncă — șiți face cum vreu eu
 Tăiați-mi și măgarul în două.
Măgarul Aoleu!

TABLOUL III
 (La căpcăun, cuptor, stânci)

Motanul Incet
Prăslea Ce-o fi să fie
Motanul Uf!
Prăslea Ce?
Motanul Acasă nui!
 Dar tremur tot — și fie 't-ie frică dar nu spui.
 Suntem în vizuină la căpcăun acasă
 Pietroiul ăsta mare e masa lui
Prăslea E masă
Motanul Cuptoru 'n care prada și-o frige — și ceaunul
 În care de mâncare își fierbe căpcăunul
 Când foc își face singur cu gogeamite pom
 Dar ce văd în căldare
Prăslea Ce?
Motanul Uu picior de om.
Prăslea Iți faci tu singur frică e numai un papuc.
Motanul Așa e, căpcăunul e și tont și uituc
 Nu prea'ngrijește casa și nici mâncarea lui
 Deacea se insoară..
Prăslea Motane ce tot spui!
 Știi bine că aicea la căpcăun intrând,
 Mi-am pus în gând...
Motanul Așa e, știu ce ți-ai pus în gând.
Prăslea Sau fata lui Crai Verde o scap de-a lui urgie
 Sau căpcăunul roșu îmi dă de hac și mie.
Motanul Dar, Prăslea mult iubite nu știi puterea lui?

Práslea Sau o să mă răpună — sau eu o să 'l răpui.

Motanul Să recunoaştem locul

Práslea Dar ce mai faci?

Motanul Ascult!

Prin preajma vizuinii eu l'am pândit de mult
E fioros, e mare şi gras ca un burduf
Pe pietre doarme noaptea ca pe saltea de puf
Şi-acum e dus prin codru să chibzuiască rele.

Práslea Cu pila ce ascute?

Motanul Nu 'ţi dă prin gând? Măsele!

Când urlă el răsună şi muntele şi valea
Cirezilor de vite în zori le-aţine calea
Şi de-i flămând înghite trei bivoli dintr'o dată
Fântăna-când i-e sete o soarbe toată toată

Práslea Mă tem...

Motanul Ziceai 'nainte că nu ai nici o teamă?

Práslea Mă tem-că n'o să vină.

Motanul Prin codru de aramă

Sa dus la vânătoare — dar uiţi a poruncit
Să îi aducă astăzi mireasa negreşit
Că dacă nu atuncea blând Impăratul Verde
Şi tron şi 'mpărăţie şi fata lui şi-o pierde.

Práslea Şi crezi că împăratul i-o dă?

Motanul Supuşi 'l roagă

Práslea Cea mai frumoasă fată...

Motanul Mă Prásleo mă-ţi-e dragă?

(tresărind)

Stai să mi ciulesc urechia...

Práslea Ai auzit?

Motanul Stai, stai!

Da, pare că se aude că vine un alai?

Soseşte!

Práslea Doamne-ajută.

Motanul Nu, încă nu soseşte,

Ai timp şi mai gândeşte.

Práslea Lupta-voi vitejeşte

Dar ai avut dreptate motane — mă gândesc
Şi mi amintesc de tine. E timp să-ţi mulţumesc
Mi-ai fost în lumea asta mai bun de cât un frate
Si clipele vieţii aici sunt numărate
Te du scapă cu viaţă — aicea nu mai sta
Şi iartă mă motane de ţi-am greşit cândva.
Intoarce-te la moară — şi grija moarei poartă
Ajută-mi fraţii vitregi şi amintirea-mi poartă
Nu mieunând a jale ci numai când şi când
La sobă privind focul şi domolit torcând
Dă laba ta încoace — o mână într'o labă
Şi strânge-o

Motanul Prásleo Prásleo!

Práslea Ai fost motan de treabă.

Motanul Nu'i încă sunat ceasul

Práslea Acum poate să sune

(Se aude o răpăire de tobe)

El e fugi şi te-ascunde.

Motanul Nu Prásle-o nu îmi spune,

Să mă ascund, când încă să-ţi folosesc mai pot!

Práslea Auzi?

Motanul Este Crai Verde şi cu alaiul tot

Veniră să aducă pe fată și cu jale
 Vestesc din tobe fapta — i-am întâlnit în cale.
 (Intră Impăratul, Domnița, Paița și Vraciul)

Impăratul Dar unde-i căpcăunul?
Motanul Mai ia-l de unde nu-i.
Vraciul Cum ăsta e palatul?
Paița Chiar asta, ce tot spui!
Vraciul Ulucile la poartă cu țigve!
Paița Le usucă!
Impăratul Tot părul subt coroană mi s'a făcu măciucă.
Paița Il așteptăm mai bine în încăpere jos
 Că vine cu mânie.
Vraciul E foarte mâniaș
 Domnița stai aicea și cere-i îndurare
 (Impăratul, Vraciu și Paița se retrag)

Domnița Sunt singură...
Prăslea Domniță!
Motanul Ss, st, aveți răbdare
Prăslea Ce văjie prin aer?
Motanul Sosește buzduganul
Prăslea Să il asvârl în față
Motanul Ba lasă-l pe Motanul.
 (Motanul asvârle înapoi buzduganul)

Prăslea Ei știi că ai putere!
Motanul Nu asta nu'i putere
 Mă joc și eu.
Domnița Mi-e frică
Prăslea Iar vâjăe!
Motanul Tăcere.
Domnița Motane, scapă-l doamne, nu vreau Prăslea să piară
Motanul Fugiți
Domnița Dar nu se poate, gândeștete la țară
 Mie milă, pier, dar scapă pe cei ce mă iubesc
 Nu-i vreme
Motanul Stați o clipă că vreau să mă gândesc
 (pauză)

Prăslea Ei bine?
Motanul Mi se pare că nu-i tocmai ușor
 Nu 'l bați cu vitejia. E ștrașnic vrăjitor
 A răscolit pământul și norii răscolește
 Și vine, vine, vine și tună și trăznește.
 (bubuituri prelungi)

Căpcăunul Miroase-a om!
Motanul Se poate
Căpcăunul Dar, cine-a cutezat,
 Să-mi svârle buzduganul?
Motanul Ei ce te-ai bozumflat!
 Iți sunt prieten — oaspe la nuntă
Căpcăunul Da fac nuntă
 Mă așteptam să fie o bătălie cruntă
 Să mă prefac în fiară, când colo dintr'o dată
 S'a învoit Crai Verde și-mi dă frumoasa fată.
Motanul Ei tocmai pentru asta venii
Căpcăunul Nu te 'nțeleg?
Motanul Doar știi, că sunt prieten cu neamul tău întreg
 Și am venit la tine, să 'ți stau înțr ajutor,
 Că se urzesc atâtea, în cât mă înfior,

Dar inima îmi vine la loc — ai spus că poți
 Să te prefaci în fiară?

Căpcăunul Pot — și-i mănânc pe toți
 Doar să mă'nvârt, de trei ori, așa într'un picior,
 Și mă prefac în tigru.

Motanul De bucurie mor,
 Și eu sunt neam de tigru, însă de tigru mic.
 E bună învârteala — dar ce folos îți zic

Căpcăunul Cum, ce folos așteaptă?

Motanul Ba nu aștept de loc,
 Să te prefaci ușor e, dar cum revii la loc?

Căpcăunul Cu-aceiași ușurință — mă dau doar peste cap,
 Și iar în vechia piele, de căpcăun incap.

Motanul Și altă înfățișare de sigur nu poți lua?
 E totuși mare lucru să faci așa ceva

Căpcăunul Atâta nu i nimica — în șarpe m'oi schimba

Motanul Nu-i mare lucru șarpe — e cum e coada mea

Căpcăunul Pot fi un leu

Motanul Azi leul nu e prea mult!

Căpcăunul Dar pot
 Fi elefant, balaur — și în sfârșit sunt tot,
 Ce vreau atâta numai — să mă'nvârtesc ușor
 De trei ori pe călcăiul acesta de picior
 Sunt namilă ce încă n'a fost

Motanul Te cred, te cred,
 Dar fiind-că-ți sunt prieten

Căpcăunul Indată mă reped.

Motanul Ce bun ești și ce mare. Și cât de înțelept
 Dar spunemi căpcăune — o spune-mi, spune-mi drept,
 Ca să-mi arăți puterea, crezi tu că e nevoie,
 Să mă și bagi în spaimă, azi, când cu bună voie
 Sărbători-vom nunta lui Roșu Căpcăun
 Cu fata lui Crai Verde? O spune-mi.

Căpcăunul Ce să-ți spun?

Motanul Ziceai că lesne lucru îți e a te schimba,
 Dar cum poți face asta, fără mă speria?

Căpcăunul Cum asta zău că nu știu

Motanul Nu poți să știi — păcat

Căpcăunul Ei nu mă schimb

Motanul Ce rău e să nu te fi schimbat
 Gândeș-te, ai atâtea puteri vrăjitoarești,
 Nu poți fi o jivină mai mică?

Căpcăunul Cum voești
 Să mă prefac acuma într'un... într'un cățel.

Motanul Și de căței mi-e frică

Căpcăunul Atunci un șoricel?

Motanul Așa e foarte bine — dar stai întâi să chiem
 Toți oaspeții. Prieteni veniți ca să vedem
 Ce chipeș căpcăunul cel roșu se preschimbă.
 Veniți, veniți mai iute, să nu vă trag de limbă.
 Bine-ai sosit domniță la soțul tău iubit,
 Și Verde Crai în față-ți adânc m'am ploconit.
 (Impăratul, Vrăciul și Paița au reintrat)

Căpcăunul Dar cine îndrăznit-a, să'mi svârle buzduganul?

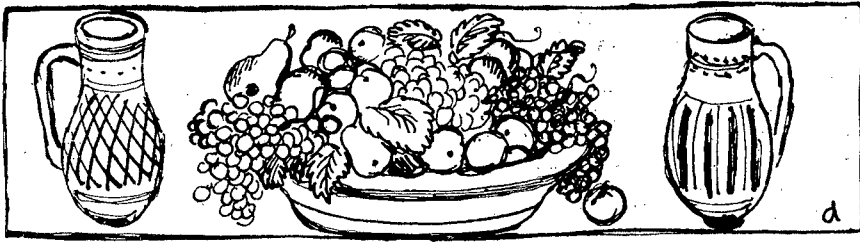
Motanul Răbdare ai răbdare și-o spune cotoșmanul,
 Însă întâi arată mulțimii strălucite
 Ce știi să faci (către ceilalți) sunt fapte chiar nemaipomenite

El Căpcăunul mare — uitați-vă la el
 Se va schimba îndată — întâi în șoricel
 Apoi în leu năpraznic — atunci îi poți mânca.

Căpcăunul Incepem
Motanul Una două și
Prăslea Mult iubita mea
 Cât am un strop de sânge mă lupt
Motanul Vă rog tăcere
 și două jumătate
Căpcăunul Incepem cu plăcere
 Domnițele adesea se tem de șoricel
 Dar ori și cât vor râde, hai!
Motanul Una, două, trei.
 (nor de fum căpcăunul a dispărut)
Vraciul Dar unde-i căpcăunul?
Impăratul A dispărut de-odată!
Căpcăunul Aicea's împărate
Motanul Apropie-te 'ndată
 Oș, unde-s ochielarii, zău nu văd nu văd, bine
Domnița E șoricel (se suie speriată pe scaun)
Căpcăunul Vezi bine
Motanul Hai vino lângă mine
 Apropie te dragă, așa subț labă mea
Căpcăunul Înfigi prea tare ghiara, prietene.
Motanul Da, da!
Căpcăunul Hai dă-mi o clipă drumul să mă prefac în leu
Motanul Nu asta nu se poate, o șoricelul meu
Căpcăunul (șoricel) Mă strângi cu mult prea tare
Motanul Te strâng cu prea mult dor
 Ce drag îmi ești
Paița Hai gata!
Căpcăunul Scăpați-mă că mor.
Motanul Din ghiara pisiciască, mulți șoareci n'au scăpat?
Căpcăunul Hai luați-l de pe mine sau îl omor.
Vraciul Indat
Prăslea Motane ce faci? milă!
Vraciul Dar unde-i?
Paița L-a mâncat!
Impăratul Cum văd scăparăm teferi
Motanul A fost!
Paița Ieri generică
 Și căpcăun — azi șoarec în burtă de pisică.
Motanul D'acuma eu stăpâne — încalec pe o șea
 Și isprăvesc povestea
Impăratul (Lui Prăslea)
 Iți dau pe fata mea
Motanul Rămâneți toți cu bine aici, și la palat,
 Fiți fericiți.
Toți Trăiască motanul încălțat.

C R O N I C I

IDEI, OAMENI & FAPTE

SCULPTORUL D. PACIUREA

SCOLPTURA greacă este perfecțiune de formă și seninătate sufletească.

Idealul formal al artei grecești a trecut și în arta creștină, străbătând până în zilele noastre. În Renaștere, chiar cei doi giganti ai sculpturii, Donatello și Michel-Angelo, sunt genii creiațoare trecute prin filtrul de purificare al sculpturii grece. Donatello deși nu a creiat un tip abstract ca arta greacă, dar printr'un ideal tot formal (pondera și echilibru) ne-a dat sințeza unui individ cu noblețea și liniștea unei forțe latente ce reamintește pe zeul statuarei antice. Ucinicia, învățătura meseriei e făcută cu darul retrospectiei în atelierle unde s'a cioplit statuia Nikei dela Samotrace. Chiar la Michel-Angelo, cu tot temperamentul său covârșitor de romantic, expresia formală stă tot sub imperiul artei antice. Lorenzo de Medicis este parcă statuia unui zeu olimpic ce, coborât într'o biserică creștină, se așează sprinându-și capul în mână pentru a medita senin. În arta franceză, idealul ca mijloc de realizare a rămas tot formal, (frumusețea formei) terorizat de oficialitate până la expresia pompiersm născută ca un accent de eliberare din tirania formei. Sculptura gotică și sculptura impresionistă părăsesc expresia formală în idealul ei de perfecțiune și unitate a operei sculpturale grecești. La gotici forma este ascetică, lipsită de plinătate, de exuberanță și de frumusețe exterioară. Perfecțiunea formei dispare și cu ea și încântarea ochiului; expresivitatea formei, răsfrângerea expresiei din afară înăuntru și fixarea sentimentului în adâncul misterios le înlocuiesc. Nu formă echilibrată, — seninătate sufletească — ci expresivitatea aridă în care sufletul neliniștit să-și găsească un adăpost. În sculptura impresionistă, volumul și forma se contopesc în atmosferă. Forma rămâne numai cu diferențieri de planuri obținute prin jocul tactil al degetelor pe planuri de tranziție pe cari lumina alunecă și marchează fugara ei

existență. Totul devine joc de lumini și umbre. Sculptura părăsește arhitectura și fuzionează cu pictura. Sculptura, arta energiei, devine artă reveriei, a melancoliei, a resemnării și iată-ne în apropierea operei domnului Paciurea.

Sculptorul Paciurea, artist de simțire și de meditație, primind impresia din natură și trăind-o o exteriorizează cu culoarea sufletului său de singuratec, liniștit dar trist, sclav al gândurilor. Madona dela monumentul funerar al familiei Stolojan (Bellu) este o transpunere în sculptură a spiritului picturii bizantine. Fără să cadă în ascetismul liniar și schematismul formal al picturii bizantine, d. Paciurea prin fluiditate de sentiment alunecând imaterial pe formă, o spiritualizează ducând ființa la neființă. Realizarea formei este numai tactilă, fără multă precizare care să ducă la o încheere stilistică. În toate lucrările d-lui Paciurea: bustul lui Poni, bustul lui Haret, Sfinxul, în nuduri, statue și himere, există farmecul execuției, al modelagiului pe care-l dă jocul degetelor pe planuri mari, cărora le temperază și mângâie gravitatea. Această face farmecul detaliilor, face ca fiecare accent, fiecare plan de tranziție să licărească discret și să se piardă în lumină sau umbră. Sculptura d-lui Paciurea nu se poate dispensa de farmecul deosebit al acestor accente și detalii, pentru că fiecare își are povestea lui, desvâluie subtilități de formă, sunt frânturi de sentimente în cari sculptorul după ce și-a spus cuvântul grav în planuri mari, vine cu iubire să-și pună gingășiile, să mângâie și să-și ia rămas bun dela opera sa. Aceasta nu înseamnă practică, meserie, ci subtilitate de simțire care a dus artistul la poezia intimă a formei. Prin acest miraj al formei în care diferențierile de planuri licăresc discret și se contopesc cu atmosfera înconjurătoare a operei, forma devine un joc de lumini și umbre; lumini și umbre ce cântă o melodie în surdina, zâmbesc, suspină și se pierd în atmosferă. Când plămăda sentimentului plastic dospit în singură-

teea curată a sufletului acestui artist, se intruchipează în forme de măreție tragică, aceste forme devin convingeri ce se întovărășesc de un fluxiu de energie și atunci formele se încheagă, devin aceia și iau grandiozitatea plastică a Gigantului din parcul Carol. Operă de viziune în care concepția se realizează unitar. Respirația largă a formei și se oferă dintr-o dată și te prinde prin întregul ei în ritmul sentimentului plastic în care forma este realizată cu claritate și simplitatea unei opere definitive. Perfecțiunea formală și plasticitatea formelor, — apotcoză a energiei omenesti — reamintesc pe Michel-Angelo, Capreaux: opera d-lui Paciurea rămânând în afară de orice influență. Este cea mai sculp-

turală operă ce s'a ridicat la noi și marchează maturitatea creației, a puterei creatoare cu foarte mari resurse plastice ale d-lui Paciurea, cel mai nedreptățit dintre sculptorii noștri. D-lui Paciurea nu i se dă prilejul unei lucrări în care viziunea d-sale plastică să-și găsească dimensiunea ei proprie și corespunzătoare sentimentului său plastic. Știut, este că sculptorul este condiționat de comenzile ce i se dau, căci dacă Michel Angelo nu primea comanda monumentelor familiei Medicis, omenirea n'ar fi avut azi statua Noptei. Cu opera sa, d. Paciurea ne aduce ramura de măslin vestitoare că drumul sensibilității plastice în sculptura noastră este deschis.

O. HAN

SCRISORILE LUI RATHENAU

LEGENDA țese în jurul numelui lui Walther Rathenau inextricabila-i pânză de purpură și minciuni. De pildă, de curând — la Berlin — o sârmană bătrânică fonfă și de treabă, care se îngrijește mai mult de Biblie, post și Paradis și prea puțin de politică, mă asigură totuș, că „Die Juden” — care trezesc acelaș ceou de spaimă, jurbire, interes sau ură, aici în Germania, ca și la noi în România — ar fi vrut ca în locul vesclului împărat ce taie lemne la Dorn să-l aducă pe... Rathenau. (Firește, că interesul pentru ultimile sale volume de scrisori apărute în vitrină mi-a crescut bruse și a doua zi le-am luat)...

Destinele istorice sunt ciudate. Cel mai aprig și mai inteligent apărător al germanismului dintre oamenii de stat de după războiu a trebuit să cadă sub loviturile și răzburarea nedreaptă a naționaliştilor puri, în loc să fie secundat pentruca, punând la contribuție prestigiul și încrederea de care se bucura peste graniță, plus finețea și diplomația milenară a rasei lui Israel să-i ducă la acelaș liman comun: restaurarea patriei germane. Clomniez, calomniez, îl en restera toujours quelque chose! Cum să descoperi adevărata figură a marelui fabricant cu suflet de ascet (n'a scris oare Rathenau că „noi, n'am venit în lume nici pentru posesie, nici pentru putere, nici pentru fericire, ci pentru a exalta partea de divin conținută în spiritul omenesc?”), dintre mormanele de minciuni și pietre cu care a fost acoperit? Scrisorile lui sunt un minunat prilej. Un lucru e sigur însă, acum în urma publicării lor: identitatea de idealuri dintre omoritori și a celui omorât. Diferența dintre ei a constat în aceia, că unul a lucrat cu inteligență, iar asasinii numai cu mânie, sfidare și întreținere continuă a spiritului de revanșă și a focului sacru național.

Pot fi blamați?

Audiatur et altera pars. Ciocnirea dintre Walther Rathenau și dreapta germană era ciocnirea hotărâtă de fatalitate, ciocnirea dintre apă și foc, dintre elemente dispartate aflate pe acelaș drum. Când ești un străin dornic de a privi spectacolul care se desfășoară în fața ochilor mirați și curioși de noutate, totul se mișcă prin simplitatea liniilor, prin impetuoșitatea sentimentului, prin lipsa desăvârșită de artificiu, atât de comună altor neamuri. Germanii nu s'au jenat — de exemplu — să aleagă preșident pe Hindenburg, pe

când Francezii au găsit îndezirabil după victorie pe Clemenceau (le père de la Victoire) și numai în urma permanentei sfidări germane a venit Poincaré („la Guerre”). Germania wilhelmiană a murit? O, nu! E sufficient a privi numai cum se face prezentarea de politeță între ei. Nu e nici langoarea orientalului, nici rigiditatea englezească, nici acea „froide politesse” a franțuzului, nici gesticularea dezordonată și caldă a Italianului, Românului sau Ibericului, ci e prezentarea ostășească rigidă, cu pieptul bombat și formula prusacă. Ar fi de-almintieri și păcat. În invadarea spiritului democratizant, molău, lipsit de criterii precise, anarhic și fără cultul ori înțuiția marilor interese colective de-asupra și peste drepturile individului efemer, întreținerea spiritului Germaniei dinainte de războiu este — cu oricâte riscuri și fără voia noastră — o școală de energie, de autoritate, de ierarhie, principii atât de necesare Europei contemporane.

În tragedia Germaniei de după războiu, Rathenau a jucat un rol de mână întâiu, asemănător cu al lui Gambetta după 1870. A încercat fuziunea între republicanismul democrat cu care trebuia să apară necesarmente în fața Alianților și imperialismul german cu care era hrănit până atunci și care forma substanța ființei sale politice cele mai intime. În fond, între republicanul și democratul Walther Rathenau (cum a fost clasat) și imperialiștii germani era o frăție dorită cu ardoare de marele fabricant și filosof și detestată cu toată ura ariană de purtătorii crucei pluri-milenare. În Martie 1897 a apărut în revista lui Maximilian Harden: „Die Zukunft”, primul articol al lui Rathenau (avea atunci 30 de ani) și care conține o apologie a germanismului pur și cele mai crude invective împotriva lui Israel, din care totuș făcea parte. Rathenau este un caz tipic de diformările unui suflet armonios și personal sub influența opiniei și sufletului colectiv. Totul a fost făcut în laboratorul subconștientului pe tăcute și în obscuritate, predând apoi conștiinței rezultate precise și rotunjite, imprumutând figurei morale a lui Rathenau apoi o aparență de mască cu rictusuri dureroase și amintiri penibile.

Savante și complicate genuflexiuni au fost făcute pentru a fi admis pe picior de egalitate în grupul seniorilor blonzi — care îl detestau din instinct și exclusivism de castă. A încercat în ti-

nerete să fie admis la examenul de ofițer și n'a reușit cu toată fina sa inteligență, îngrijita educație de fiu de bancher pe care o primise și cea mai mare bunăvoință pe care o depusese, când își făcea stagiul militar la regimentul sic de cavalerie al timpului, la Garda imperială. (Era E-vreul!) De-atunci datează fundamentala falsificare a naturii sale. Nu și-a mai trăit viața-i proprie, ci viața pe care ar fi agreeiat-o blonziș seniori, cre — odată și odată — vor trebui să-i deschidă porțile fermecate ale castelului și alesei lor societăți. Astfel se citează un detaliu pizant: bancherul și conducătorul formidabilei A. E. G. a cumpărat castelul dela Freienwald ce aparținea domeniilor coroanei prusace și — din exces de servilism — a stipulat în contractul de cumpărare că va putea să-l numească și de-acij înainte „castel regal“. Neînduratul său amic Harden (despre care cu bună dreptate un critic german spune că „iubește cu forță și urăște tot așa, dar poate iubește mai mult ceace urăște, decât iubirea sa, fiindcă obiectul urit îi profită“) — notează cu răutate, că Rathenau îi povestea cu bucurie exultantă cum în sălile aceluiaș castel (unde tot din servilism făcuse o copie fidelă a muzeeului reginei Luiza) nobilul von Oldenburg-Lannschau îi declarase că opiniile lor politice coincid... O mječă bunăvoință a unui neamț imbecil, dar verificabil, cu „von“ așternut ca o plăcintă peste fața bleagă era prilej de mândrie pentru una din cele mai pătrunzătoare și mai complexe inteligențe a timpului — atât de departe merge înșelarea de sine și apucarea pe căi contrarii temperamentului și destinului propriu. Iar ziua, când directorul lui A. E. G. a fost admis să facă o conferință asupra electricității în prezența Majestății Sale Imperiale (prin stăruința îndelungată și tactul infailibil al amicului său, secretarul de stat Podbielski) a fost ziua când Rathenau s'a considerat încoronat cu coroana adevăratei cetățenii germane, unde era fericit să joace un rol chiar de mâna șaptea, dar să nu mai fie considerat din tribul celor care au dat și răstignit pe Crist.

Până în preajma războiului păreri sale au fost păreri oricărui German care se respectă și care e mândru de originea sa: „Die Grundlagen des XIX Jahrhunderts“ a lui Chamberlain era carte favorită. Treitzelke și Lagarde erau profesori, iar cuvântările mimate cu poze de tragedian ratat, îmbibate cu suflul poetic al lui Zarathustra și spirit cazon de sergent-major beat, pe care Wilhelm II le trâmbea în toată lumea, erau literă de evanghelie. În 1915 Rathenau făcea versuri patriotice, era partizan al războiului preventiv pentru a menține supremația economică și disprețuia plebea. În timpul războiului a desfășurat o mare activitate sub ordinele lui Wichard von Moellendorff, ajutându-l ca să asigure urmatei și Germaniei blocate materiile prime. A crezut în victoria finală până în vara anului 1918 și chiar în Octombrie, când în sfârșit intelectualitatea germană vedea prăbușirea apropiată, a continuat a predica războiul până la capăt, scriind în „Vossische Zeitung“: „această prematură cerere de armistițiu a fost o greșală. Țara este intactă, mijloacele sale inepuizabile, soldații neobosiți“. „Trebuie organizată rezistența națională, exaltate sentimentele poporului, instituit un oficiu al apărării“. Impotriva încercărilor de revoluție de după înfrângere a avut o profundă oroare motivând-o cu „simțul goethean al

ordinei“ pe care îl avea dezvoltat la exces, iar subterana activitate pentru restaurarea monarhiei care se găsește și azi în continuă efervescență a avut în timpul ministeriatului său — unde își domina tovarășii, fiind conducătorul de fapt al întregului cabinet — o indulgență bunăvoință. (Încercarea nereușită a lui Kapp o primise deja cu prietenie). Cam din această epocă turbure datează și volte-face-urile dubioase ale lui Rathenau. Câteva zile după ce publicase în „Berliner Tageblatt“ un articol în care declara trădători de patrie pe cei care consideră posibile de discutat, iar nu pur și simplu de refuzat condițiile din Maju 1919 dela Londra, primește cu plăcere ministerul Reconstrucției (în sfârșit!) oferit de Wirth, care face tocmai contrariul de ceace clamase agitatul fabricant. Incepe apoi un flirt aprins cu Democrația și voiajurile triumfale la Londra unde tratează despre datoria germană și unde face greșala de a învenina tratativele prin chestiunea responsabilităților, Paris, Cannes, tratatul fulgerător dela Rapallo (care a avut drept consecință ocuparea Ruhr-ului și începutul faimei de lipsă de lealitate a Germaniei), Geneva unde Rathenau are convorbiri cu Lloyd George, etc., totul făcut sub steagul roz al republicanismului și cochetarea asiduă cu Sovietele, dându-i o culoare cât mai apropiată de sângele în care avea să fie în curând scăldat.

„Un diletant de geniu. În călătoria cu Harden prin Italia — pentru a înlesni acerbului pamphletar uitareă recilor închisori germane din care ieșise de curând pentru un articol unde șifonase hermina imperială și care-l expediase imediat pentru a cunoaște deliciale fortăreței umede Weichselmünde — îi mărturisește visul lui cel mai scump: să se retragă la Fontainebleau sau Montmartre (era înainte de războiu), pentruca acolo în liniștea pădurilor sau în artistică atmosferă a Parisului, în tovărășia pictorilor și a literaților să-și dezvolte predispozițiile pe care le avea pentru desen. Era în acea vreme director la „Berliner Handels Gesellschaft“, succesiunea colosală a tatălui său îi era asigurată, „Deutsche Bank und Diskonto“ îl cerea ca director. Și cu un cabotinaj candid întreba pe Harden:

— Cunoști în toată istoria pe cineva care să fi lepădat asemenea posibilități de câștig și putere?

„Călătoria lui Rathenau și a amicului său în Italia pe urmele lui Macchiaveliși urmăriți de umbra lui, îmi amintește de amicitia și convorbirile lui Leonardo cu ambasadorul Florenței, Signor Niccolo Machiaveli, din romanul lui Merejkowski. După Verona, Veneția, Florența s'au îndreptat spre Fiesole.

— „Să nu crezi, Maximilian, că am să te las să pleci înainte de a-mi declama câteva strofe pe estrada de piatră a teatrului antic și înainte de a fi văzut drumul Sienei și aleia de cipreși de la Galli“. (Harden a debutat ca actor și la aceasta face aluzie cererea lui Rathenau).

Inceput de iarnă italiană... Pe-acolo trăise prima tinerețe și copilărie, autorul Principelui și al Mandragorei, despre care Harden face un emoționant portret prietenului său ce-l cunoștea puțin, cum în genere puțin cunoștea istoria: „Tot vorbind am ajuns pe dealuri la Fiesole și dela ruinele etrusce am ajuns la punctul drumului spre Sienna de unde domină Turnul lui Galilei. Acolo a trăit și murit fără a fi zdrobit de tortură, Galileo Galilei. Acolo Milton s'a dus să-l vadă, un orb făcând o vizită altui orb. Mai feri-

ciți fizicește decât admirabilul cuplu, priveam la picioarele noastre valea Arnului și vile albe luceau între cipreși întunecați; vorbeam despre viitorul Germaniei, despre propriul nostru viitor și nu ne îndoim, că ochii noștri erau mai orbi decât ochii cântărețului Paradisului pierdut sau ai savantului încăpățânat care îndrăznește să nege imobilitatea pământului, în clipa ultimei lor suflări.

— Înainte de a izbucni războiul pe care trebuie să-l facem Franței mă vei chema dela Paris unde sper să fac până atunci câteva picturi convenabile. Căci vei fi bine înțeles Ministru al afacerilor străine. Nu râde. Maxi. Cu tot Weichselmünde și origina sa israelită te va chema. (Harden). Profetia s'a împlinit pe jumătate. Nu la deschiderea, ci la încetarea ostilităților. Wilhelm II a cerut zadarnic lui Harden să conducă preliminariile armistițiului. Mai târziu cei doi prieteni s'au certat, severul polemist reproșându-i ambiția desfrânată care îl va duce la peire și a duce mari nenorociri Germaniei și cu tot apelul lui Rathenau către „cel mai bun și în fond singurul său amic” a rămas neînduplecat.

În toată agitația și activitatea lui Rathenau se poate urmări ca un fir roșu ravagiile aceluiași demon mai imund și mai necruțător decât toate viciile umane: spleenul..

Spleen, ennui, noia, langweile, urâtul, etc. nu cred să existe limbă oricât de puțin diferențiată care să nu aibă cuvântul fatal pentru această iremediabilă și atât de specific omenească boală! Freud greșește poate, când crede, că toată activitatea oamenilor este o deturnare și o sublimare pe care împrejurările și societatea o aduc instinctului sexual. Această adâncă și veselă explicație este doar atât pentru filistini: veselă și puțin nerușinată. (Vă amintiți nostima miniatu-ră a Luciei Mantu; „Geneza lirismului”? Baba se mira mult ce-a găsit pe cocos să cânte într'un moment neobișnuit. Când colo: „...a! paciavura. Mă miram eu să cânte cocosușul degeaba”). Dar cea mai mare parte din activitatea omului — și în toată activitatea lui Rathenau se observă — aceasta cu claritate — este fatal legată de spleen: munca este un mijloc de a scăpa de el. Cu firește a observat Pascal, că adevărata nefericire a omului a început atunci, când și-a dat seama că nu poate sta singur între cei patru pereți ai camerei sale. Alungat de eternul și implacabilul spleen, omul devine un animal sociabil..

Groaza de a rămâne singur își are reflexul exagerat: contemporanul aflat care strânge mâna cu falsă efuziune și cu ghiață în inimă la cel puțin douăzeci de persoane pe zi).

Prin spleen nu trebuie înțeles numai obișnuita relaxare spirituală, ci se înglobează — prin strânsă înrudire — și acel spirit tragic cântat și exaltat de Unamuno și analizat cu rece obiectivitate în cărțile lui Rathenau, afară de *Von kommenden Dingen*, care conține o atitudine de profet ebraic în extaz. (Operele sale principale au apărut în 5 vol. la Fischer-Berlin-1925: 1) Zur Kritik der Zeit, 2) Zur Mechanik des Geistes, 3) Von kommenden Dingen, 4) Reflexionen und Aufsätze, 5) Wirtschaft, Staat und Gesellschaft). L'angoisse, le soif de l'infini trecut și exagerat prin retorta pascaliană, n'a fost cunoscut numai de moderni și de neliniștitul și relinștitul fabricant, ci și de antici prin poezii lor minori: Cățul, Tibul, Propertiu („sacredum vitae”) și chiar de însuș seninul Horatîu („Heu, fugaces, Postu-

me, Postume..”). Le soif de l'infini este mai târziu blazonul școlii romantice și prin deviere ajungem la spleenul amar și tragic baudelairian, ori la „Von kommenden Dingen”.

Scepticismul — și Rathenau e un sceptic cu toate accentele de fachir pe care și le însușește la zile de sărbători și care se mai găsește în „Metaphysik des Ruins” și „An Deutschlands jugend” 1918, teoretizează și-și face o doctrină din Urit. (Ați remarcat desigur, că în genere un sistem filozofic este transformarea în formule raționale a unui sentiment sau mai exact a unui temperament). Spleenul nu mai este apanajul celor lipsiți de o viguroasă vitalitate cum în genere și atât de prostesc se afirmă, ci ajunge să fie încorsetat într'o formulă solidă și gravă. Sextus Empiricus a „construit” (horribile dictu!) pentru prima dată un palat somptuos și estetic din acest sentiment, spre deosebire de alții arhitecți-filozofi, care fac de obicei palate impozante, dar disgrațioase. Contemplându-le își răsare în minte splendida exclamație a lui Chamfort: dacă sistemele filozofice sunt pânze de păianjen — Chamfort a văzut totul în mic și avea predilecție pentru colțuri obscure — cel puțin firele să fie de mătase. Constructorii în disciplinele metafizice sunt în genere firi neartistice. Un Nietzsche, Rathenau și Bergson nu sunt decât rare și fericite excepții. Străbunul lor Empiricus a lăsat însă un palat-catedrală cu o durabilitate excepțională unde au oficiat mulți prelați, începând cu Horatius Flaccus și sfârșind cu Renan și Anatole France.

* * *

Doctrinile și luptele politice sunt mijlocul cel mai obișnuit și — poate — cel mai vulgar de a scăpa de povara spleenului. Nuanța vulgară o găsim îndeosebi la politicianii de rând „neutopiști”, „ponderați” și „realiști”. Ipocrizia cu care încearcă să-și arunce un vâl teoretic peste stomacul de struț este atât de rău mirositoare, încât cuvântul „vulgar” este un epitet amabil și tocit. Cu mult mai interesanți și mai demni de studiat sunt utopiștii politici generoși. Cauza primară — groaza de a rămâne singur între cei patru pereți ai casei — este cu prisosință reliefată. O caracteristică a celor atinși de funesta boală spleen, masează cu banala mască de paieță politică, este monomania. Au o incluziune totală în gogoșa lor și o incapacitate organică de a mai discerne nuanțele și varietatea aspectelor, decât proec-tând asupra lor o anumită culoare preferată cu neșafiu.

Mai este apoi a doua categorie de oameni politici conștienți însă, că la substratul activității lor stă spleenul și care se caracterizează printr'o surprinzătoare versatilitate, prin necesitatea normală și periodică de a schimba peisajul și a se afla continuu într'o febrilă și oțioasă activitate. Din această categorie a făcut parte Rathenau. N'a fost condus nici de o credință adâncă, nici de milă și interes pentru popor, nici de foame, ci de o formidabilă ambiție. Singura lui vină, dacă poate fi o vină: ambiția. A lucrat la gloria personală cu pasiunea unui bijuterier catolic medieval la coroana Madonei. A dorit gloria pură, fără amestecul hidoaselor ingrediente ce degustă, răscumpărându-și astfel păcatul și nesăturata-i poftă de putere. La construcția acestui fragil monument a pus dialectică incomparabilă, elasticitate în atitudini dela compro-

misuri ce dansau pe fătușuri de cuțit până la impetuoșitatea și rigiditatea unui Robespierre și — mai ales — o surprinzătoare bună credință în subtilizarea impulsurilor primordiale împodobindu-le totdeauna cu aureola obiectivității.

Din cele două volume compacte de scrisori una este cu deosebire încântătoare prin conținutul ei simplu, duos și care dovedește o nestrămutată și adâncă iubire pentru mama sa. (Preludiul e de altminteri fericit ales cu o scrisoare către aceeași destinație). În ziua tratatului dela Rapallo — în întregime opera sa — când era extrem de o-

cupat, sărbătorit și temut trimite câteva rânduri mișcătoare bătrânei și fericitei mame. „Restul în ziare...”

În sufletul lui Rathenau sălășluiau cu egală și reciprocă repulsie umbra imperială a lui Cezar și icoana lui Isus. Tragedia vieții lui constă în cele două tendințe contradictorii care nu puteau niciodată să-și găsească un echilibru stabil, ci prin hotărârea ineluctabilă a destinului trebuiau să-l sfâșie până la ultima curbă a vieții sale, curmată așa de brusc prin cunoscutul atentat dela 24 Iunie 1922.

PETRE MARCU-BALS

CRONICA LITERARA

EM. BUCUȚA: „FUGA LUI ȘEFKI”. ROMAN

D-lui Bucuța i-a plăcut dela început jocul extremelor. Poate nu atât din capriciu cât din nevoie: prea mobilă ca să se poată limita definitiv într'un singur domeniu, inteligența sa a virat — păstrând totuși o axă medie — spre cele mai diverse câmpuri ale scrisului: după un volum de versuri, o carte de etnografie, lucrată cu puritate și indiscutabilă siguranță științifică. Apoi din nou o întoarcere spre literatură. Culegerea de schițe din „Cartea Vremii”. Și, în cele din urmă, romanul de acum.

Dar, independent de natura preocupărilor, d. Bucuța a fost totdeauna un scriitor, în cea mai literară accepție a cuvântului. Un meșteșugar pasionat al frazei. Și unul dintre cei mai plastici mânători de cuvânt ai vremii...

Chiar paginile lucrării de specialitate: „Românii dintre Vidin și Timoc”, fură mințea lectorului pe părții de închipuire — într'o primejdioasă luncare poetică — peste asprimile datelor documentare; din înșelarea de cifre și amănunte etnografice, dincolo de ele, se desface lămurit un colț de lume, cu zări clare de viață și viu freamăt de umanitate.

„Legătura Roșie” este, în bună parte, cartea unui drumet. O desfășurare de priveliști susținute printr'o relativă invenție anecdotică. Dar fără ca aceasta să se poată ridica până la ceiace s'ar numi, tehnic, construcție literară. Bucățile n'au nici osatura interioară a schiței. Nici armătura complicată și durabilă a nuvelii. Sunt fragmente de viață, insuficient ordonate epic: din teama alterării autenticității lor umane, autorul a renunțat — poate voluntar — la o prea stăruitoare intervenție prozodică.

D. Bucuța a preferat artificialei plămămiri anecdotice păstrarea pulsului, simplu și natural, al lucrurilor, pe care arta sa de a scrie îl strecoară sprinten în tot trupul cărții. Un robust simț de pitoresc al peisagiului. Și o difuzare a vieții rurale în natură. Aproape o spiritualizare a conturului realității: pământ, om și cer, se unesc imaterial în aceeași linie de viață unitară și veșnică. În acest sens, d. Tomescu scrie recent

judicioase rânduri: „poate că atmosfera plină de *straniu și extraordinar* din „Legătura Roșie” să vină din Edgar Poe sau poate să înfățișeze o turnură de spirit datorită în genere școalei romantice, deși s'ar putea să vină numai dintr'o copilărie intens alimentată cu basmele noastre”.

Noi înclinăm către ultima supoziție.

Din aceeași sursă de atmosferă și culoare, porcede și „Fuga lui Șefki”. Autorul și-a subintitulat cartea „roman”. Probabil mai mult din nevoia orientării cetitorului obișnuit să stea totdeauna în fața unei precise forme literare, decât spre a mărturisii o clasificare personală. Căci de un roman — în sensul curent al termenului — nu poate fi vorba. D. Bucuța a scris. Dar n'a construit.

În vreme ce un roman înseamnă, în primul rând, construcție. Viață organizată. Acțiune precipitată senzibil. Deci dramatic. Și gest uman intensificat sub o lupă de mari tenșuni. Într'un cuvânt, o concepție care n'ar fi fost deloc proprie zgrăvirii mediului din care pornesc eroii cărții d-lui Bucuța. Căci sensibilitatea fiecărei rase solicită o anume formă de exprimare. O formulă de artă care s'o îmbrace comod: după cum sufletul slav s'a realizat înimitabil în roman, tot astfel sufletul oriental s'a dăruit întreg numai în povestire. E tiparul firesc care convine imprecizunii și visării sale: cercând să izoleze sub clopotul de sticlă al cărții sufletul plâpând al adolescentului turc Șefki, d. Bucuța trebuia să adopte negreșit această formă.

De aceea „Fuga lui Șefki” trebuie considerată numai ca o „povestire”. În felul acesta se explică și caracterul static al cărții. Lipsa ei de volute interioare.

Centrul povestirii s'ar părea că stă exclusiv în delimitarea procesului, dela mugur la floare, al dragostei eroului pentru tânăra fecioară Umurli. Dar nu e numai atât: alături de el, autorul a mai urmărit încă unul: dezagregarea sufletului oriental prin ciocnirea sa cu cel balcanic, dur ca piatra. Șefki aparține unei rămășiți orientale, prin părțile Dii-lor: o biată insulă musulmană, roasă neîncetat sub biciuirea valurilor, în plin flux ale unei populații

noui, diferită de ea prin mentalitate și capacitate energetică. Așa dar, o luptă etnică. De sânge și de suflet: „Şefki, tu ai fi bun de toate, dar de prieten nu ești bun. Îți place să hotărăști singur iar ălalți să asculte. Așa sunteți voi turcii: săraci, măreți și fudui. Fesul vă face, că, vă deosebiți, iar turbanul e ca un cuib de barză. Dar să nu-ți iasă odată prost cu fudulia asta!” Acest innăbușit antagonism de rasă motivează (pe lângă stângăcia specifică a musulmanului) și mai adânc izolarea lui Şefki. Fuga sa în singurătate cu marea taină a iubirii. Și atmosfera de tragic deschisă, cu zbor de destin, peste viața lui.

Dar acest fragil cântec de iubire — ținând mai mult de vis decât de realitate — a fost pentru d. Bucuța prilejul dovedirii unei extraordinare virtuozități stilistice. D-sa a parcurs un drum, apreciabil chiar de la ultima sa carte și până acum. În „*Legătura Rosie*” fraza sa avea prelungiri și întorsături neașteptate de răspântie, asemeni unei poteci printre plajuri sau a unui drum de țară: simții — de o parte și de alta a ei — cum nălucesc, cresc și se fărâmă privesc; ori cum se răsfiră uncori, ca șoapte ale unei lumi abia întrezărite, prin întunecimi de neumbat codru interior. Ea rătăcea deseori ecitatorul, învățat să bată numai drumurile drepte și pietruite după tipic ale tradițiilor cărți de drumeție literară: după o frază a d-lui Bucuța, punctul îsema cu adevărat un necesar po-

pas de hodină, pentru lectorul a cărui închipuire — fără posibilități de respirație largă — suferea de astmul insului deprins numai cu pozițiunile alcătuite sărac din subiect și predicat.

Dar „*Fuga lui Şefki*” e scrisă mult mai strâns. Cu nerv și ritm. Și, mai ales, cu o neînchipuită forță de concretizare:

„Glasul lui Umurlî se îngreuiase puțin și ajunsese la sunetele mai adânci din pragul lacrimilor. Vorbea cu întreruperi, căutând și întorcându-se, pe urma unor gânduri de mult avute. Dar ea și cum ar fi băgat de seamă numai atunci, tăcu. Apoi își scutură părul, își trecu mâna peste creștet, netezindu-l, și se sculă. Toți ciucurii de mătase ai rochiei se cutremurară ca niște clopoșei. Și Floriclii i se păru că vorbele prietenei se înecă și se prelungesc într-un cântec argintiu, pe care îl vede numai ochiul, pentru că urechea, prea pământeană, nu putea să-l prindă. Cântecul acela, din zurgălăi de amintire, deștepta multe”.

Astfel, dragostea lui Şefki pentru gingașa Umurlî, se desfășură tot timpul în umbra înaltei ziduri ale unei admirabile descripții. Umbră care se va întinde, probabil, mult în afară de carte: peste o bună parte a scrisurii românești.

„*Fuga lui Şefki*” este o mare lecție de stil dată romanului nostru contemporan.

AL. BĂDĂUȚĂ

CRONICA PLASTICA

GRUPUL CELOR PATRU

INTRE conștiință și inconștiință se încinge o luptă în viața noastră artistică, astfel cum se oglindește în traficul exterior al expozițiilor; între consecvența intelectuală, susținătoare și conducătoare a intuiției, și sensibilitatea liberă ce prinde în drum diferențierea unui nesfârșit șir de aspecte, se dezvoltă substanța întregului nivel al exprimării plastice, de care dispunem în anii din urmă. Cele două poliuri diametral opuse se numesc *Francisc Șirato* și *Marius Bunesco*. Primul construște, al doilea încheagă, reacționând sensibil; primul zidește în culoare transparență, prefăcând totul numai în culoare, care devine astfel scopul central și unic, al doilea întrebuițează culoarea pentru a da sugestia atmosferei și a realității concrete. (Un contrast apropiat e cel între Derain — dar francezul e mult mai liber și mai exuberant în intuiție, decât d. Șirato — și Utrillo, sau cel ce se simte atât de limpede între Valéry și Verlaine). În „Grupul celor patru”, care și-a cucerit repede o platformă înaltă în viața noastră artistică, domnul Șirato e exponentul unui extrem, iar domnul Tonitza, purtătorul de flămură al celuilalt. Între intențiile și realizările lor se plasează sculptura cu tendințe arhitectonice a domnului O. Ilan și pictura de largă vibrație și plinătate coloristică a lui Ștefan Dimitrescu. Sculptorul Han e — în intențiile lui, — mai aproape de fanatismul constructorului Șirato. Ștefan Dimitrescu, cu gama lui deosebită, apărută de abia în lucră-

rile expuse în anul trecut la „Salonul Oficial”, mai aproape de ipersensibilitatea domnului Tonitza, care rămâne suverană în domeniul ei dar nu și cucerește pământ nou pentru o viitoare dezvoltare ce nu mai vrea să știe de nenumerabile variațiuni ale trecutului. (Stadiul picturii domnului Tonitza înscamnă încă și acum un pericol. Fără îndoială, dezvoltarea unui artist nu trebuie să fie un neîntrerupt șir de salturi mortale, nu trebuie să fie eforturi exterioare ce n'a țâșnit din seva de spirit a vieții, dar și o sensibilitate înăscută și, în multe privințe, fenomenală are nevoie de stimulentele vitale ale unei substanțe noi, nici de cum de întâlnit printre pornirile mai facile ale stilizărilor. Un exemplu înrudit ne prezintă în Apus pictura decorativă a lui *van Dongen*, care e însă, superficial, când domnul Tonitza dispune de grațiozitatea ușurinței, de fluidul trecerilor coloristice. Arta domnului Tonitza e o primăvară suferindă: primăvara lui van Dongen e numai oboseală sufletească ce ar vrea să se aprindă de neputința culorilor).

Cele patru fețe ale grupului conțin deci valori care se susțin și se întregesc. Intelctualitatea artiștilor sprijină trecerile între calitățile interioare, iar unde realizarea s'a oprit la jumătatea drumului, intenția limpede expusă ne duce mai departe; până ce întrecăm tocarul forțelor. Atitudinea artistică a domnului *Francisc Șirato* are ținuta consecvență a clarității. Știința se împletește întotdeauna prin funcțiunea creației cumpănite, înecă cristalizate. Cupoșterea cu a-

devărat profundă a meșteșugului face ca mai toată construcția coloristică să devie scop principal, unic. Artă domnului Francisc Șirato e o transformare a lumii în pictură, în culoare. Intreaga încordare a vieții se oprește înaintea culorii străvezii, a cărei puritate nu poate fi întrecută. Aceeași atitudine de exactitate o întâlnim și în desen, astfel că ne întrebăm dacă premergătorii acestor intenții ale domnului Șirato nu se numesc *Bronzino*, *Holbein*, dar mai ales, fiind vorba de culoare zidită transparent în sine, de *Vermeer van Delft*, pictorul luminii reci. Apropierea lui Vermeer van Delft evidențiază și mai lesne nota caracteristică a acestei arte: obiectivitatea ce se adăpostește dincolo de intervențiile sentimentale clipei, dincolo de orice fel de improvizare nepreconcepută. Tot această obiectivitate nivelează însă, întreaga pictură mai nouă a artistului, izolând-o de clătinările firești ale oricărui temperament. Nici un fapt întâmplător, fie el fericit sau nefericit formulat, nu se poate recunoaște în arta aceasta de culori strălucitoare și uncoeri chiar într-atât de transparente, încât avem impresia unor vitralii, impresia sticlei și a sacăzului. Aci ne apar și granițele artei pe care domnul Șirato o intenționează și o realizează cam de doi ani încoace. Din aspectul culorilor nespuns de clare răsare și pericolul unor norme ce se grănițază prea conștient în legiile unei teorii,

încât ajungem acum și la convingerea că teoria și radicalizarea ținutei au știut să progreseze în mult mai mare măsură decât cantitatea substanței viețuitoare a acestei arte. Încă în minunata compoziție „Întoarcerea dela târg”, expusă în anul trecut, la „Salonul Oficial”, echilibrul întru intenția intelectuală și puțința de realizare părea perfect. Acum însă atmosfera de laborator s'a generalizat într-o măsură neașteptată; iar înlăturarea vibrațiilor în lumina ce pătrunde totuși orice suprafață a lucrărilor domnului Șirato face din tablourile expuse bucăți de pictură bună sau chiar excelentă, nu însă radiatoare de viață concentrată. Atitudinea supra-personală, supra-individuală a acestei arte include, așa dar și pericolul unei tipizări reci ce nu va fi în totdeauna în stare să ne convingă. Firește că tot din domeniul supra-personalității se desprinde drumul domnului Șirato spre pictura monumentală, murală. E o atitudine convingătoare. Dar pictura de mică dimensiune, lucrată de d-șa, ne arată prea deslușit zona unde intelectul rămâne stingher, părăsit de intuiție. Intelectul își clădește castele, fără a avea destul pământ sub picioare. Incontestabil că această stare de cruz în pictura cea mai nouă a acestui foarte valoros artist e numai o urmare a unei atitudini prea extremiste în ce privește expresia coloristică, transformarea maselor și a structurilor în culoare transparentă.

O. W. CISEK

DRAMA ȘI TEATRU

„HOȚII” DE SCHILLER

„TEATRUL, în seara aceea, semăna cu o casă înălțau; picioare cari tropoteau; răcnete cari de nebuni: priviri cari fulgerau; pumni cari se umpleau de larmă întreaga încăpere. Oameni străini, cădeau unii în brațele celorlalți; femeile năvăleau spre ieșiri și una chiar căzu leșinată. Era o uriașă și nefericită eliberare, ca aceea care întovărășește răsăritul unei noi creațiuni din cețurile haotice”.

Iată ce povestește un martor ocular, Pichler, în Cronicile Curbii și ale teatrului național din Mannheim, cu privire la premiera Hoților lui Schiller. Era în ziua de duminică 15 Ianuar 1782 Autorul era un copilandru. Despre piesă mersese vestea, așa că deși spectacolul începea la ora cinci, de la unu toată lumea era înghesușită și nimeni nu se mai putea mișca în sală. Toate orașelele învecinate: Heidelberg, Darmstadt, Frankfurt, Worms au alergat la Mannheim să ia parte la această reprezentație care aprindea ca pe o torță toate eforturile și idealurile unei întregi epoci, și care avea să însemne o dată hotărâre care nu numai în literatura dramatică germană, dar și în cea universală.

Libertatea era flamura și visul tuturor; și cu cât întârzia să se arate, cu atât germenele acesta virulent care trăia în vechile forme ale vieții le rōdea mai adânc cu otrava lui. Astfel că, atunci când apare — și în Hoții se înalță ca un cântec imens —, răstoarnă orbește tot ce întâlnește în calea sa, trecând cu mult dincolo de așezările

sociale, și sdruncinând cu iureșul său, inconștient și dintr-o singură bucată, până și așezămintele cutumiare. Schiller lucrează cu această absurdă și nelimitată putere și el. Nu numai legea, dar morala însăși e întrecută și refăcută de Karl de Moor. Bătrânul Moor, are doi fii: pe Karl și pe Franz. Cel dintâi — cel mai în vârstă — e de parte de tatăl său și înzestrat de natură cu toate calitățile. Cel de al doilea locuște în casa părintească și e uitat cu totul de ursoarele darnice. Nu-i rămâne altă armă, în viață, decât vicieușul, și pe aceasta o mănuește cu istețime. Franz pizmuește lotul fratelui său și dorește să-l alunge cu totul din dragostea bătrînului Moor.

Incepe deci intriga și isbuteste. Karl la primirea unei scrisori presupusă din partea tatălui său, scrisoare prin care este hulit, și hârțuit stăruitor de teoriile și propunerile îndrăznețe ale lui Spiegelberg, un tovarăș de viață studentească, se hotărăște: rupe toate legămintele cu societății și pornește să haiducească. (Acesta e de altfel echivalentul — și la Schiller mai ales — al termenului german „Räuber”. Nu înțelegem de ce s'a păstrat și acum vechiul, inexpressivul și astăzi, peiorativul titlu „Hoții”). Franz însă construiește mai departe. Trăvestind un credincios, pe Hermann, el pune să i se aducă vestea bătrînului Moor că fiul său Karl a murit în lupta de lângă Praga. Bătrânul cade în nesimțire. Cum nu se sfârșește însă cu el, a fost doar un leșin iar nu moartea dorită de Franz, acesta tot prin intermediul lui Herman, își închide tatăl în-

tr'un turn unde trebuie să piară, el dându-l mort și luându-i succesiv, în locul fratelui său dispărut.

Karl ajunge grație calităților sale, marce și vestitul haiduc, de care vorbește o lume întregă. Singură, să-i mai păstreze amintirea și dragostea a rămas Amalia, verișoara lui, din inima căreia Franz vrea să-l smulgă întrebându-l orice mijloc, de la vorbă bună până la teroare.

Karl într'un drum pe care-l face înspre casă află de cele întâmplate și de gândurile vrăsmase ale lui Franz. În pădure descoperă și turnul în care e închis tatăl său și îl eliberează. Trimete de îndată o poteră să -il aducă pe Franz, mort sau viu. Setea de răsunare îl arde. Dar Franz se omoară mai înainte ca să cază în mâinile haiducilor. Bătrînul Moor află și el în urmă de nelegiuirea indeletnicire a fiului său Karl și moare. Singură, Amalia îi rămâne alături haiducului Karl. Dar el e legat prin jurământ de tovarășii săi din codru. Nu-i poate părăsi pentru a-și cânta aiurea fericirea. După dorința ei, o omoară pe Amalia, iar el pleacă să se predea autorităților.

Poate mijloacele naive de construcție ale Hoților, și mai ales în prima parte a piesei; poate culoarea și argumentul istoric, de eliberare și iureș din preromantica germană au pledat și au accentuat peste măsura antiteza dintre Karl și Franz. E adevărat că drama „Sturm und Drang” suferă o covârșitoare influență a dramei engleze și în special a celei Shakespeareiene, și acestata printr'un vechiu și lent proces de înrăurire, datorit în primul rând trupelor de comediani englezi, cari mai bine de un veac au alimentat publicul german cu teatru de dincolo de canal. De asemenea, ca ideologie generală a epocii, și Germania, și mai ales Germania centrelor universitare, deci a tineretului, era pregătită pentru ideile mari și generoase, în special pentru ideea de libertate, care se pregăteau de scriitorii francezi ai veacului al XVIII-lea. În special Rousseau, cu filozofia lui idilică, se resimte în opera aceasta de tinerețe a lui Schiller, care prin croul său principal, eroul ideologiei lui, reface o morală, mai bună, mai dreaptă la adăpostul inspirator al codrilor. Toate acestea se îmbină în tragedia familiei de Moor. Iusă nici Karl nu e numai frumusețe și ideal după cum nici Franz nu e numai demonism. Un comentator, Bulthaupt, a vrut să deplaseze argumentarea, lăsând în picioare pe eroi, ca pe două puteri extreme și antagoniste, răsărite, în conflict, pe baza unei vechi instituții de drept: majoratul, care, e adevărat, se poate urmări în țesătura tragediei lui Schiller. Majoratul este dreptul exclusiv la succesiune al primului născut. Impotriva acestei nelegiuite instituții se ridică Franz, instituție care vine, pe lângă natura care l-a deformat, să mărească blestemul existenței sale.

Cred că e greșit să cercetăm conflictul pe un

REDACTIONALE

DIN cauza întinderii prea mari a primelor articole din cuprinsul revistei — înadins păstrate întregi spre a nu le fragmenta interesul — numărul acesta al „Gândirii” apare cu mai puține pagini de cronică, decât apărea obișnuit.

Lectorul va avea însă, în numărul de sârbători, revanșa meritată.

acelaș plan pe care s'ar afla dela început cei doi frați. Isvorul e Karl cu temperamentul său inepetuos și anarhic. În jurul său, pentru a-i desfășura acțiunile, după cum dorea Schiller, se organizează restul, și în primul rând Franz. Tragedia pornește dela idee, dela atmosferă, al cărei purtător de steag e Karl. Franz, realizat după un model mare, Richard al III-lea al lui Shakespeare, în monoloagele autodescrieri mai ales, e necesitat de Karl care atrage toată măsura, toată dozarea efectelor din itrecaga piesă. Tema nu e o apă care se taie în două de botul unei luntrii, ci un șivoiu torențial—cel mai de seamă haiduc.

Tot dela Shakespeare a învățat Schiller tehnica acțiunii duble pe care o mănuește cu o îndemănare uimitoare pentru un începător, înclătând-o în scene de un sguduitor tragic. Regăsim ca bătrînului Moor, de către Karl, în pădure și orchestrarea acestui motiv în sufletul haiducului, în sânul haiducilor și în natură, e de o mare frumusețe și prevestește neîndoios cariera de teoretician strălucit și mai strălucit poet dramatic a lui Schiller.

Teatrul Național a vroit să susție Hoții printr'o impresionantă desfășurare de forțe. Domnul Soare a realizat numai, din nenorocire, mișcările de masse. Interpretii principali au fost însă subț linia centrală a rolurilor lor, în afară de maestral C. Nottara, care dela regele Lear nu ne-a dat, în tragedie, o mai desăvârșită și zguduitoare realizare. Aci, indicațiile d-lui Soare s'au prins pe carne vie, s'au integrat ei, și efectul a fost miraculos. În actul pădurii nemișcarea completă a bătrînului, care servea în acelaș timp, decorativ, tabloul scenic, iar ca expreste jocul și tonul d-lui Nottara, a ridicat efectul întregului act până la impresia cea mai puternică pe care trebuia să o primim.

Nu la fel s'a întâmplat cu d. Bălățeanu, care nu are nici o vină: a fost numai greșit distribuit în Karl de Moor.

Linia indicațiilor primite de d-sa avea lucruri prețioase.

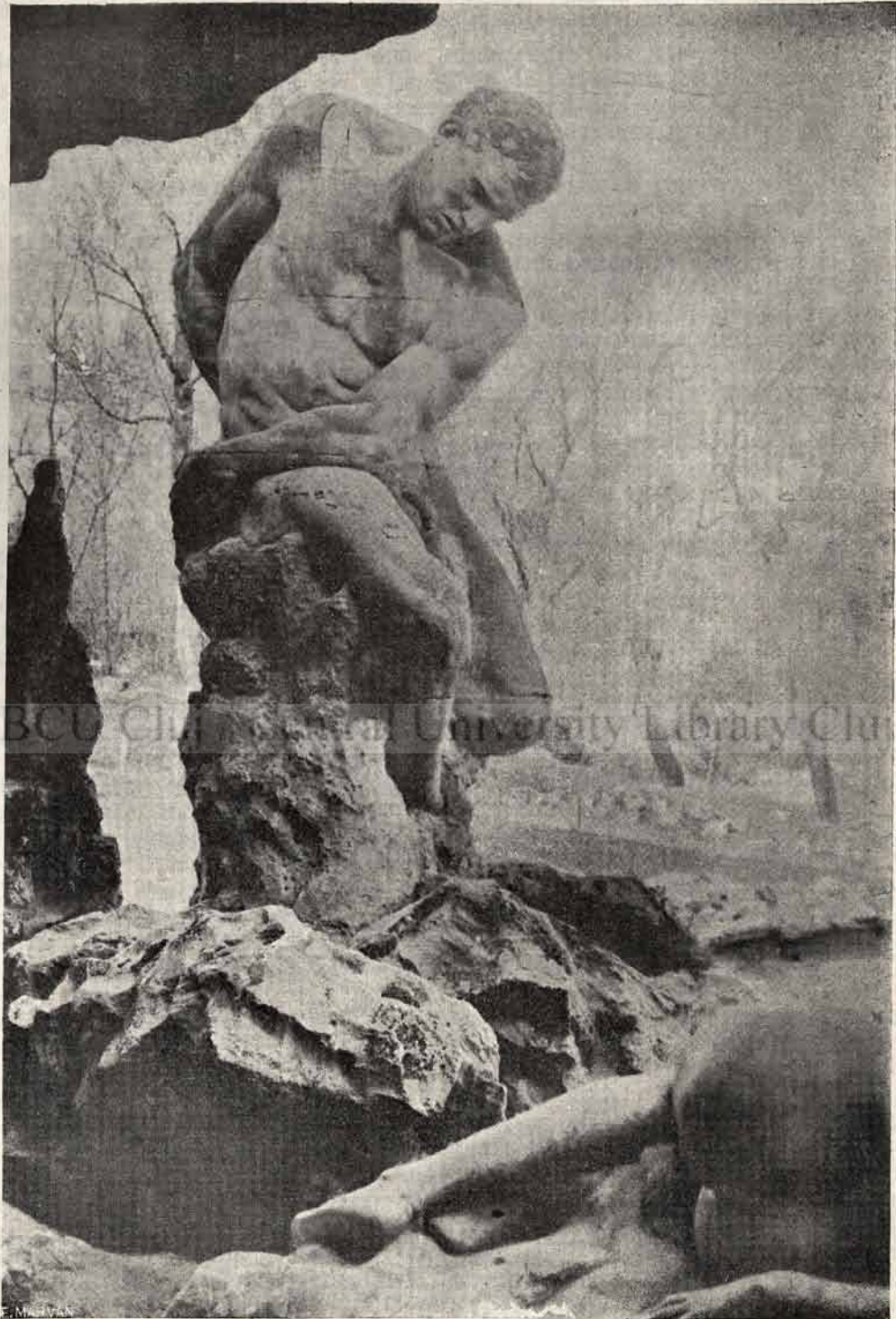
Le-am văzut ca pe exemple la un curs de compunere. Temperamentul d-lui Bălățeanu nu i-a permis însă să hrănească ființa unui rol cu ele. Interpretul le-a purtat cu o remarcabilă memorie dealungul vieții lui Franz, dar n'a isbutit să le trăiască, să le dea spontaneitatea necesară, cu care se creează oameni pe scenă. D. Vracca se arată iarăș ca un actor minunat pentru episodice. Creațiunea d-sale se frânge mai întotdeauna când are de dus un rol lung și mai ales, care trebuie ținut permanent într'o frenetrie ca acel al lui Karl.

D-na Sorana Topu va fi tragediana de mâine a teatrului Național. Astăzi, calitățile sale cari se vor lumina cu joc și muncă sunt încă îngurite de o lipsă de măsură în descătușarea forțelor de care dispune și de un anumit ritm de teatru mare, pe care nu l-a dobândit încă.

ION MARIN SADOVEANU

„Cronica plastică” asupra „Expoziției celor patru” a fost tăiată în două, împotriva vrerii și obiceiului revistei, din aceleași pricini tehnice, care au determinat „Gândirea” să apară în acest număr numai cu opt pagini de petiț.

În aceste rânduri se cuprinde și explicația absenței rubricii „cronica mărunță”.

D. PACIUREA

DETALIU DIN LEGENDA, GEPILOR

N. N. TONITZA

CLOWNUL CEL TÂNĂR

TUDOR VIANU
FRAGMENTE MODERNE

EDITURA CULTURA NAȚIONALĂ

Lei 80

A APĂRUT :

BEETHOVEN

STUDIU COMEMORATIV

EDITURA FUND. CULT. PRINCIPELE CAROL

LEI 80.—

A APĂRUT :

FUGA LUI ȘEFKI

ROMAN

DE EMANOIL BUCUȚA

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ”.

PREȚUL 70 LEI

IN CURÂND APARE:

OCTAVIAN GOGA

MUSTUL CARE FIERBE

ARTICOLE DE POLITICĂ NAȚIONALĂ și ESSEURI CULTURALE

CEZAR PETRESCU
OMUL DIN VIS

NUVELE

EDITURA RAMURI

Prețul 40 Lei

CRAIOVA

ION MARIN SADOVEANU
DRAMA ȘI TEATRUL

BIBLIOTECA „SEMĂNĂTORUL”

EDITURA LIBRĂRIEI DIECEZANE, ARAD.

CARTEA VREMII

COLECȚIE ENCICLOPEDICĂ

INGRIJITA DE NICHIFOR CRAINIC

AU APARUT :

1. EMANOIL BUCUȚA	LEGĂTURA ROȘIE
nuvele.
2. CHARLES MAURRAS	VIITORUL INTELIGENȚII
în rom. cu o introducere de T. Vianu.
3. ION PILLAT	SATUL MEU, VERSURI
cu gravuri în lemn de Teodorescu-Ston.
4. LUCIAN BLAGA	FENOMENUL ORIGINAR
studii filosofice.
5. H. IBSEN	PEER GYNT
trad. în versuri de Adrian Maniu.
6. MIHAI D. RALBA	INTRODUCERE ÎN SOCIOLOGIE.
7. LUCIAN BLAGA	FAPTA
joc dramatic.
8. D. IANCOVICI	SOCIETATEA NAȚIUNILOR
10. L. PIRANDELLO	HENRIC IV
trad. de Al. D. Marcu.
11. V. VOICULESCU	POEME CU INGERI
12. OKAKURA KAKUZO	CARTEA CEAIULUI
trad. de Emanoil Bucuța.
13. N. DAȘCOVICI	DUNĂREA NOASTRĂ

EDITURA FUNDAȚIEI CULTURALE PRINCIPELE CAROL

EXEM-
PLARUL
LEI 30.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 30.—

REDACTORI: CEZAR PETRESCU ȘI NICHIFOR CRAINIC
GRUPAREA REVISTEI: LUCIAN BLAGA, VASILE BÂNCILĂ, EMANOIL BUCIȚA, AL. BUSUIOCEANU, OSCAR WALTER CISEK, N. M. CONDIESCU; DEMIAN, O. HAN, NAE IONESCU, G. M. IVANOV, ADRIAN MANIU, ALEXANDRU MARCU, GIB. I. MIHĂESCU, ION PILLAT, ION MARIN SADOVEANU, PAMFIL ȘEICARU, FRANCISC ȘIRATO, TUDOR VIANU, V. VOICULESCU

APARE ODATĂ PE LUNĂ

REDACȚIA: STRADA POLONĂ No. 38, BUCUREȘTI.

No. 3

MARTIE 1927

CUPRINSUL:

RELIGIA IUBIRII ȘI PESTALOZZI cu prilejul centenarului morții sale de Vasile Băncilă	81	SCRISORILE LUI RATHENAU de Petre Marcu-Balș	114
SPOVEDANIE (poezie) de Ion Minulescu	90	CRONICA LITERARĂ EM. BUCIȚA: „FIĞA LUI ȘEFKI“ (Roman) de Al. Bădăușă	117
AȘTEPTARE de Gib. I. Mihăescu	91	CRONICA PLASTICĂ GRUPUL CELOR PATRU de O. W. Cisek	118
MOTANUL INCĂLȚAT de Adrian Maniu și G. Silviu	97	DRAMA ȘI TEATRUL „HOȚII“ DE SCHILLER Ion Marin Sadoveanu	119
IDEI, OAMENI & FAPTE SCULPTORUL D. PACIUREA de O. Han	113		

ILUSTRĂȚII

COPERTA : de O. Har.

SUPLIMENT : D. Paciurea, N. N. Tonitza, St. Dimitrescu și F. Șirato.

DESEMNE IN INTEROR: de Demian.

ABONAMENTE: 1 AN, 350 LEI; 6 LUNI, 175 LEI. PENTRU INSTITUȚIUNI
ȘI AUTORITAȚI, 500 LEI ANUAL. IN STRĂINĂȚATE: 500 LEI ANUAL

ADMINISTRAȚIA: GR. TEODOSSIU, STRADA LATINĂ No. 10

EXEM-
PLARUL
LEI 30.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 30.—